Jurisprudentie

CONCLUSIE VAN ADVOCAAT-GENERAAL
A. RANTOS
van 4 oktober 2024[1]

Zaak C-365/23 [Arce][i]

SIA „A”
tegen
C,
D,
E

[verzoek van de Augstākā tiesa (Senāts) (hoogste rechterlijke instantie, Letland) om een prejudiciële beslissing]

„Prejudiciële verwijzing – Consumentenbescherming – Richtlijn 93/13/EEG – Oneerlijke bedingen in consumentenovereenkomsten – Artikel 1 – Werkingssfeer – Artikel 2, onder b) – Begrip ‚consument’ – Artikel 3, lid 1 – Artikel 4, lid 2 – Artikel 5 – Artikel 6, lid 1 – Artikel 8 bis – Toetredingsovereenkomst – Overeenkomst tussen een verkoper die diensten op het gebied van sportontwikkeling en loopbaanondersteuning verleent en een minderjarige sporter, een ‚beloftevolle’ speler, die door zijn ouders wordt vertegenwoordigd – Beding waarin voor deze sporter de verplichting is opgenomen om een vergoeding van 10 % van de inkomsten die hij de komende 15 jaar zal ontvangen aan die verkoper te betalen – Handvest van de grondrechten van de Europese Unie – Artikel 17 – Eigendomsrecht – Artikel 24 – Rechten van het kind”

I. Inleiding

1. Het onderhavige verzoek om een prejudiciële beslissing betreft de uitlegging van artikel 2, onder b), artikel 3, lid 1, artikel 4, lid 2, artikel 5, artikel 6, lid 1, en artikel 8 bis van richtlijn 93/13/EEG[2] betreffende oneerlijke bedingen in consumentenovereenkomsten, gelezen in het licht van artikel 17, lid 1, en artikel 24 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie (hierna: „Handvest”).

2. Dit verzoek is ingediend in het kader van een geding tussen A, een vennootschap met beperkte aansprakelijkheid naar Lets recht die is opgericht om de ontwikkeling van sporters in Letland te bevorderen (hierna: „vennootschap A”), en de natuurlijke personen C – een minderjarige „beloftevolle” amateurspeler – en zijn ouders, D en E (hierna: „ouders”), over de inning door

[1] Oorspronkelijke taal: Frans.

[i] Dit is een fictieve naam, die niet overeenkomt met de werkelijke naam van enige partij in de procedure.

[2] Richtlijn van de Raad van 5 april 1993 (PB 1993, L 95, blz. 29, met rectificatie in PB 2023, L 17, blz. 100), zoals gewijzigd bij richtlijn 2011/83/EU van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2011 (PB 2011, L 304, blz. 64).

vennootschap A van de vergoeding die C voor het verrichten van diensten verschuldigd is op grond van een dienstenovereenkomst op het gebied van sportontwikkeling en loopbaanondersteuning, die op 14 januari 2009 is gesloten tussen vennootschap A, enerzijds, en C en zijn ouders, anderzijds (hierna: „litigieuze overeenkomst").

3. In het kader van de onderhavige zaak zal het Hof moeten onderzoeken of het Unierecht inzake consumentenbescherming, met name richtlijn 93/13, van toepassing is op een overeenkomst zoals de litigieuze overeenkomst, in de bijzondere context van een – aanvankelijk minderjarige, door zijn ouders vertegenwoordigde – consument die tijdens de looptijd van de overeenkomst een meerderjarige beroepsspeler is geworden. Het te wijzen arrest, dat dus de contouren voor de toepassing van deze richtlijn zal aangeven, zal uiteraard gevolgen hebben voor de inhoud van dit soort overeenkomsten, en dit ruim buiten het enkele gebied van de sport.

II. Toepasselijke bepalingen

A. Unierecht

1. Richtlijn 93/13

4. De tiende, dertiende en zestiende overweging van richtlijn 93/13 luiden als volgt:

„Overwegende dat door het vaststellen van eenvormige voorschriften op het gebied van oneerlijke bedingen een doeltreffender bescherming van de consument kan worden bewerkstelligd; dat deze voorschriften van toepassing moeten zijn op alle overeenkomsten tussen verkopers en consumenten; dat bijgevolg met name van deze richtlijn zijn uitgesloten arbeidsovereenkomsten, overeenkomsten betreffende erfrechten, overeenkomsten met betrekking tot de gezinssituatie en overeenkomsten met betrekking tot de oprichting en de statuten van vennootschappen;

[...]

Overwegende dat de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen van de lidstaten waarin bedingen van overeenkomsten met consumenten, direct of indirect, worden vastgesteld, worden geacht geen oneerlijke bedingen te bevatten; dat het bijgevolg niet nodig blijkt bedingen waarin dwingende wettelijke of bestuursrechtelijke bepalingen zijn overgenomen dan wel beginselen of bepalingen van internationale overeenkomsten waarbij de lidstaten of de Gemeenschap partij zijn, aan de bepalingen van deze richtlijn te onderwerpen; dat in dat verband onder de term ‚dwingende wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen' tevens de regels vallen die volgens de wet van toepassing zijn tussen de overeenkomstsluitende partijen wanneer er geen andere regeling is overeengekomen;

[...]

Overwegende dat de beoordeling, aan de hand van de vastgestelde algemene criteria, van het oneerlijke karakter van bedingen, met name met betrekking tot beroepsactiviteiten met een openbaar karakter betreffende collectieve diensten waarbij een solidariteit tussen de gebruikers wordt vooropgesteld, moet worden aangevuld met een middel voor de afweging van de onderscheidene belangen die in het geding zijn; dat dit de goede trouw is; dat er bij de beoordeling van de goede trouw in het bijzonder moet worden gelet op de min of meer sterke

respectieve onderhandelingsposities van de partijen en op de vraag of de consument op enigerlei wijze ertoe is aangezet zijn instemming met het beding te betuigen en of de goederen of diensten op speciale bestelling van de consument zijn verkocht of geleverd; dat de verkoper aan de eis van goede trouw kan voldoen door op eerlijke en billijke wijze te onderhandelen met de andere partij, waarvan hij de legitieme belangen in aanmerking dient te nemen".

5. Artikel 1, lid 1, van deze richtlijn luidt:

„Deze richtlijn strekt tot de onderlinge aanpassing van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen van de lidstaten betreffende oneerlijke bedingen in overeenkomsten tussen een verkoper en een consument."

6. In artikel 2, onder b), van richtlijn 93/13 wordt het begrip „consument" omschreven als „iedere natuurlijke persoon die [...] handelt voor doeleinden die buiten zijn bedrijfs- of beroepsactiviteit vallen". Volgens artikel 2, onder c), van deze richtlijn ziet het begrip „verkoper" op „iedere natuurlijke persoon of rechtspersoon die [...] handelt in het kader van zijn publiekrechtelijke of privaatrechtelijke beroepsactiviteit".

7. Artikel 3 van die richtlijn bepaalt:

„1. Een beding in een overeenkomst waarover niet afzonderlijk is onderhandeld, wordt als oneerlijk beschouwd indien het, in strijd met de goede trouw, het evenwicht tussen de uit de overeenkomst voortvloeiende rechten en verplichtingen van de partijen ten nadele van de consument aanzienlijk verstoort.

2. Een beding wordt steeds geacht niet het voorwerp van afzonderlijke onderhandeling te zijn geweest wanneer het, met name in het kader van een toetredingsovereenkomst, van tevoren is opgesteld en de consument dientengevolge geen invloed op de inhoud ervan heeft kunnen hebben.

Het feit dat sommige onderdelen van een beding of een afzonderlijk beding het voorwerp zijn geweest van een afzonderlijke onderhandeling sluit de toepassing van dit artikel op de rest van een overeenkomst niet uit, indien de globale beoordeling leidt tot de conclusie dat het niettemin gaat om een toetredingsovereenkomst.

Wanneer de verkoper stelt dat een standaardbeding het voorwerp is geweest van afzonderlijke onderhandeling, dient hij dit te bewijzen.

[...]"

8. Artikel 4 van richtlijn 1993/13 luidt:

„1. Onverminderd artikel 7 worden voor de beoordeling van het oneerlijke karakter van een beding van een overeenkomst alle omstandigheden rond de sluiting van de overeenkomst, alsmede alle andere bedingen van de overeenkomst of van een andere overeenkomst waarvan deze afhankelijk is, op het moment waarop de overeenkomst is gesloten in aanmerking genomen, rekening houdend met de aard van de goederen of diensten waarop de overeenkomst betrekking heeft.

2. De beoordeling van het oneerlijke karakter van bedingen heeft geen betrekking op de bepaling van het eigenlijke voorwerp van de overeenkomst, noch op de toereikendheid van enerzijds de prijs en vergoeding en anderzijds de als tegenprestatie te leveren goederen of te verrichten diensten, voor zover die bedingen duidelijk en begrijpelijk zijn geformuleerd."

9. Artikel 5 van deze richtlijn bepaalt met name dat „[i]n het geval van overeenkomsten waarvan alle of bepaalde aan de consument voorgestelde bedingen schriftelijk zijn opgesteld, [...] deze bedingen steeds duidelijk en begrijpelijk [moeten] zijn opgesteld".

10. In artikel 6, lid 1, van die richtlijn is bepaald:

„De lidstaten bepalen dat oneerlijke bedingen in overeenkomsten tussen een verkoper en een consument onder de in het nationale recht geldende voorwaarden de consument niet binden en dat de overeenkomst voor de partijen bindend blijft indien de overeenkomst zonder de oneerlijke bedingen kan voortbestaan."

11. Artikel 8 van richtlijn 93/13 bepaalt dat, „[t]er verhoging van het beschermingsniveau van de consument [...] de lidstaten op het onder deze richtlijn vallende gebied strengere bepalingen [kunnen] aannemen of handhaven, voor zover deze verenigbaar zijn met het Verdrag".

12. Artikel 8 bis, lid 1, van deze richtlijn bepaalt:

„Indien een lidstaat bepalingen vaststelt overeenkomstig artikel 8, stelt deze de Commissie hiervan op de hoogte, alsmede van eventuele daarna doorgevoerde wijzigingen, met name wanneer deze bepalingen:

– de beoordeling van het oneerlijke karakter uitbreiden tot bedingen waarover op individuele basis is onderhandeld of tot de toereikendheid van de prijs of de vergoeding, of

– lijsten met bedingen die als oneerlijk worden beschouwd bevatten."

2. Richtlijn 2005/29

13. Artikel 5, lid 3, van richtlijn 2005/29/EG[3] is als volgt verwoord:

„Een handelspraktijk die op voor de handelaar redelijkerwijs voorzienbare wijze het economische gedrag van slechts een duidelijk herkenbare groep consumenten wezenlijk verstoort of kan verstoren, namelijk van consumenten die wegens een mentale of lichamelijke handicap, hun leeftijd of goedgelovigheid bijzonder vatbaar zijn voor die handelspraktijken of voor de onderliggende producten, wordt beoordeeld vanuit het gezichtspunt van het gemiddelde lid van die groep. Dit laat onverlet de gangbare, legitieme reclamepraktijk waarbij overdreven uitspraken worden gedaan of uitspraken die niet letterlijk dienen te worden genomen."

[3] Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 11 mei 2005 betreffende oneerlijke handelspraktijken van ondernemingen jegens consumenten op de interne markt en tot wijziging van richtlijn 84/450/EEG van de Raad, richtlijnen 97/7/EG, 98/27/EG en 2002/65/EG van het Europees Parlement en de Raad en van verordening (EG) nr. 2006/2004 van het Europees Parlement en de Raad („richtlijn oneerlijke handelspraktijken") (PB 2005, L 149, blz. 22; hierna: „richtlijn oneerlijke handelspraktijken").

B. Lets recht

1. Burgerlijk wetboek

14. Artikel 186 van de Latvijas Republikas Civillikums (burgerlijk wetboek van de Republiek Letland; hierna: „burgerlijk wetboek") van 20 februari 1937 [4] bepaalt dat „[o]uders gezamenlijk hun kinderen [vertegenwoordigen] in hun persoonlijke en vermogensrechtelijke betrekkingen (gezamenlijke vertegenwoordiging)".

15. Volgens artikel 223 van het burgerlijk wetboek „[zijn] [d]e vader en de moeder [...] de natuurlijke voogden van hun minderjarige kinderen uit hoofde van hun ouderlijk gezag".

16. Artikel 293 van dit wetboek bepaalt:

„De voogd kan, in het belang van de minderjarige, alle soorten overeenkomsten sluiten in zaken die de minderjarige aangaan en betalingen ontvangen en verrichten. Al deze handelingen binden de minderjarige, mits de voogd te goeder trouw heeft gehandeld en overigens binnen de grenzen van deugdelijk financieel beheer is gebleven, en de minderjarige niet heeft gebonden tot na het moment waarop hij meerderjarig wordt, tenzij er bijzondere behoeften gelden."

17. Volgens artikel 1408 van dit wetboek „[zijn] [m]inderjarigen handelingsonbekwaam".

2. Wet inzake bescherming van consumentenrechten

18. Artikel 1 van de Patērētāju tiesību aizsardzības likums (wet inzake bescherming van consumentenrechten) van 1 april 1999 [5], met als opschrift „In deze wet gebruikte termen", in de versie die gold ten tijde van het sluiten van de litigieuze overeenkomst, omschreef in de punten 3 en 4 de volgende begrippen:

„consument: iedere natuurlijke persoon die de wens te kennen geeft goederen of diensten te verwerven of die goederen of diensten verwerft of kan verwerven of gebruiken voor een doel dat buiten zijn economische of beroepsactiviteit valt;

dienstverlener: iedere persoon die, bij de uitoefening van zijn economische of beroepsactiviteit, een dienst verleent aan een consument; [...]"

19. Artikel 6 van deze wet, met als opschrift „Oneerlijke bedingen in overeenkomsten", in de versie die van kracht was ten tijde van de sluiting van de litigieuze overeenkomst, bepaalde:

„[...]

(2) De bedingen van de overeenkomst moeten duidelijk en begrijpelijk zijn opgesteld.

(3) Een beding in een overeenkomst waarover niet afzonderlijk is onderhandeld, is oneerlijk indien het, in strijd met de goede trouw, het evenwicht tussen de uit de overeenkomst

[4] *Valdības Vēstnesis*, 1937, nr. 41.

[5] *Latvijas Vēstnesis*, 1999, nr. 104/105.

voortvloeiende rechten en verplichtingen van de partijen ten nadele van de consument aanzienlijk verstoort.

[...]

(8) Oneerlijke bedingen in een overeenkomst tussen een producent, verkoper of dienstverlener en een consument zijn nietig vanaf de sluiting van de overeenkomst, maar de overeenkomst blijft van kracht indien deze zonder de oneerlijke bedingen kan voortbestaan.

[...]"

20. Artikel 6 van die wet, in de versie die op 1 juli 2014 in werking is getreden, waarbij artikel 4, lid 2, van richtlijn 93/13 in Lets recht is omgezet, bepaalt in lid 2[2]:

„De bepalingen van dit artikel zijn niet van toepassing op bedingen in overeenkomsten die betrekking hebben op de bepaling van het eigenlijke voorwerp van de overeenkomst of op de gelijkwaardigheid van enerzijds de prijs of vergoeding en anderzijds het goed of de dienst, voor zover die bedingen duidelijk en begrijpelijk zijn opgesteld. [...]"

III. Hoofdgeding, prejudiciële vragen en procedure bij het Hof

21. A, een vennootschap met beperkte aansprakelijkheid naar Lets recht, heeft tot doel de ontwikkeling van sporters in Letland te bevorderen. Daartoe biedt zij sporters gecombineerde diensten aan voor de ontwikkeling van hun professionele vaardigheden en hun loopbaan middels de sluiting van een overeenkomst die voorziet in een verplichting tot betaling in de toekomst, mits aan bepaalde voorwaarden is voldaan.

22. C, een natuurlijke persoon, was begin 2009 een minderjarige basketbalspeler van 17 jaar die nog niet was begonnen aan zijn beroepscarrière (hij was dus bij geen enkele club in dienst).

23. Op 14 januari 2009 hebben A enerzijds en C en zijn ouders anderzijds de litigieuze overeenkomst gesloten ten behoeve van C. Het doel van deze overeenkomst was C te verzekeren van een succesvolle beroepscarrière in het basketbal. De overeenkomst werd gesloten voor een looptijd van 15 jaar, te weten tot 14 januari 2024.

24. Daartoe voorzag die overeenkomst erin dat vennootschap A een reeks diensten zou aanbieden aan C.[6] Als tegenprestatie verbond C zich krachtens punt 6.1 van die overeenkomst (hierna: „litigieus beding") tot betaling van een vergoeding ten belope van 10 %, vermeerderd met de in Letland toepasselijke belasting over de toegevoegde waarde, van alle tijdens de looptijd van diezelfde overeenkomst ontvangen netto-inkomsten uit sportactiviteiten in de desbetreffende sporttak, reclame, marketing en mediaoptredens, mits deze inkomsten ten minste 1 500 EUR per maand bedroegen.

[6] Het aanbod van vennootschap A omvatte met name diensten op het gebied van opleiding en training, sportgeneeskunde en -psychologie, loopbaanbegeleiding (ontwikkeling, toepassing en follow-up van een loopbaanontwikkelingsplan, sluiten van contracten tussen de sporter en sportclubs), en ondersteunende diensten op het gebied van marketing, juridische bijstand en boekhouding.

25. Uit de door de verwijzende rechter verstrekte gegevens blijkt dat dit beding vooraf is opgesteld door vennootschap A en dat er niet afzonderlijk over is onderhandeld in de zin van artikel 3, lid 1, van richtlijn 93/13. Het gaat dus om een toetredingsovereenkomst die in dezelfde bewoordingen ook door andere jonge sporters is ondertekend.

26. Volgens de verwijzende rechter heeft vennootschap A in 2009 en 2010 ten behoeve van C diensten op het gebied van ontwikkelings- en loopbaanondersteuning verricht, zoals bepaald in de litigieuze overeenkomst, met name individuele trainingen en trainingen in teamverband, onder toezicht van specialisten, hetgeen van A financiële bijdragen zou hebben gevergd. Hoewel C geen gebruik heeft gemaakt van een deel van de aangeboden diensten, zouden C en zijn ouders volgens vennootschap A deze overeenkomst hebben geschonden door haar de voor de ontvangen diensten bedongen vergoeding niet te betalen.

27. Aangezien de inkomsten van C, die inmiddels professioneel basketbalspeler was geworden, uit contracten met sportclubs in de betrokken periode waren opgelopen tot in totaal 16 637 779,90 EUR, zou C 10 % van dat bedrag aan A hebben moeten betalen, dat wil zeggen 1 663 777,99 EUR.

28. Op 29 juni 2020 heeft vennootschap A een beroep in rechte tegen C en zijn ouders ingesteld teneinde betaling van de in de litigieuze overeenkomst vastgestelde vergoeding te verkrijgen.

29. De rechter in eerste aanleg en vervolgens de appelrechter hebben de door vennootschap A ingestelde beroepen verworpen, met name op grond dat de litigieuze overeenkomst niet in overeenstemming was met de nationale bepalingen inzake de bescherming van consumentenrechten en dat het litigieuze beding oneerlijk was.

30. Vennootschap A heeft cassatieberoep ingesteld bij de Augstākā tiesa (Senāts) (hoogste rechterlijke instantie, Letland), de verwijzende rechter. Ter ondersteuning van haar beroep voert zij aan dat de bepalingen inzake de bescherming van consumentenrechten in casu niet van toepassing zijn, aangezien de betrokken overeenkomst moet worden geacht deel uit te maken van de sportovereenkomsten „beloftevolle jongeren”, waarvoor deze bepalingen niet gelden. In haar cassatieberoep heeft deze vennootschap de verwijzende rechter verzocht om het Hof te verzoeken om een prejudiciële beslissing.

31. Volgens de verwijzende rechter heeft het Hof reeds uitlegging gegeven aan het begrip „consument”, maar is het in zijn rechtspraak tot op heden niet ingegaan op de vraag of de regels inzake consumentenbescherming van toepassing zijn op het gebied van sport.

32. In dit verband is hij van oordeel dat dit wel degelijk het geval is. Bij gebreke van een specifieke regeling die in de sportsector gesloten overeenkomsten van de werkingssfeer van richtlijn 93/13 uitsluit, kunnen dergelijke overeenkomsten volgens de bepalingen van deze richtlijn worden aangemerkt als „overeenkomsten tussen een verkoper en een consument”.

33. Volgens de verwijzende rechter is voorts het feit dat de activiteit van de jonge sporter nadien een wezenlijk beroepsmatig karakter heeft gekregen niet relevant, en kan dat enkele feit de ontvanger van de diensten niet het recht ontnemen om zich op de hoedanigheid van „consument” in de zin van richtlijn 93/13 te beroepen. [7]

[7] Bijgevolg zou de onderhavige zaak fundamenteel verschillen van de zaken waarop de rechtspraak van het Hof inzake de toepassing van de regels voor de bepaling van de rechterlijke bevoegdheid betrekking had [zie arresten van 25 januari 2018, Schrems (C-498/16, EU:C:2018:37, punten 31, 38 en 39 en aldaar aangehaalde rechtspraak), en 10 december 2020, Personal Exchange International (C-774/19, EU:C:2020:1015, punten 40 en 42 en aldaar aangehaalde rechtspraak)].

34. Bovendien onderstreept die rechter dat de verschillen in de rechtspraak van de lidstaten er ook op wijzen dat er prejudiciële vragen moeten worden gesteld over de toepasselijkheid van de voorschriften inzake consumentenbescherming van deze richtlijn op overeenkomsten tussen jonge sporters en sportclubs. [8]

35. In deze context heeft de Augstākā tiesa (Senāts) de behandeling van de zaak geschorst en het Hof verzocht om een prejudiciële beslissing over de volgende vragen:

„1) Valt een overeenkomst die ziet op het ondersteunen van de ontwikkeling en loopbaan van sporters en die wordt gesloten tussen een handelaar die zich beroepshalve bezighoudt met de ontwikkeling en training van sporters, en een minderjarige die wordt vertegenwoordigd door zijn ouders en die bij de sluiting van de overeenkomst niet beroepshalve aan de betrokken sport deed, binnen de werkingssfeer van [richtlijn 93/13/]?

2) Indien de eerste vraag ontkennend wordt beantwoord, verzet richtlijn 93/13 zich dan tegen nationale rechtspraak waarin de regeling waarbij de richtlijn in nationaal recht is omgezet, aldus wordt uitgelegd dat de daarin ter bescherming van consumentenrechten opgenomen bepalingen ook op dergelijke overeenkomsten van toepassing zijn?

3) Indien de eerste of de tweede vraag bevestigend wordt beantwoord, mag de nationale rechter dan overeenkomstig artikel 3 van richtlijn 93/13 toetsen of een contractueel beding waarbij is bepaald dat de jonge sporter zich in ruil voor het verrichten van de in de overeenkomst gespecificeerde diensten met betrekking tot het ondersteunen van de ontwikkeling en loopbaan in een bepaalde sporttak verbindt tot betaling van een vergoeding ter hoogte van 10 % van de inkomsten die hij de komende 15 jaar zal ontvangen, oneerlijk is en ervan uitgaan dat dit beding niet een van de bedingen is waarop de beoordeling van het oneerlijke karakter overeenkomstig artikel 4, lid 2, van richtlijn 93/13 geen betrekking heeft?

4) Indien de derde vraag bevestigend wordt beantwoord, moet een contractueel beding waarbij is bepaald dat de jonge sporter zich in ruil voor het verrichten van de in de overeenkomst gespecificeerde diensten met betrekking tot het ondersteunen van de ontwikkeling en loopbaan van sporters verbindt tot betaling van een vergoeding ter hoogte van 10 % van de inkomsten die hij de komende 15 jaar zal ontvangen, dan worden geacht duidelijk en begrijpelijk te zijn opgesteld in de zin van artikel 5 van richtlijn 93/13, gelet op het feit dat de jonge sporter bij de sluiting van de overeenkomst geen duidelijke informatie over de waarde van de verrichte diensten en het daarvoor te betalen bedrag had op basis waarvan hij kon inschatten welke financiële gevolgen hieruit voor hem konden voortvloeien?

[8] Zie in die zin, over het belang om een uniforme uitlegging van het Unierecht te verzekeren, arrest van 6 oktober 2021, Consorzio Italian Management en Catania Multiservizi (C-561/19, EU:C:2021:799, punt 49). Volgens de informatie waarover de verwijzende rechter beschikt, heeft de cour d'appel de Paris (rechter in tweede aanleg Parijs, Frankrijk) bij arrest van 23 mei 2019 bijvoorbeeld verklaard dat een basketbalspeler die als toekomstig speler een dienstenovereenkomst had gesloten met een sportagentschap, waarbij het agentschap zich ertoe had verbonden namens de sporter met sportclubs te onderhandelen over zijn indienstneming, in ruil waarvoor de basketbalspeler zich ertoe had verbonden dat agentschap een bepaald bedrag te betalen dat overeenkwam met een deel van zijn inkomsten uit de naar aanleiding van die samenwerking gesloten overeenkomsten, als consument optrad en niet als beroepssporter (Cour d'appel de Paris, 2, 23.5.2019, nr. 1602277). Het Oberlandesgericht München (hoogste rechterlijke instantie van de deelstaat Beieren, München, Duitsland) heeft daarentegen in een arrest van 7 november 2002 in een geding – dat voortvloeide uit een dienstenovereenkomst die vergelijkbaar was met die welke door partijen in de onderhavige zaak is gesloten – tussen een jonge tennisspeler en een sportagentschap de nationale regels inzake consumentenbescherming niet toegepast op deze rechtsbetrekking (Oberlandesgericht München, 7.11.2002 – 19 U 3238/02).

5) Indien de derde vraag bevestigend wordt beantwoord, moet een contractueel beding waarbij is bepaald dat de jonge sporter zich in ruil voor het verrichten van de in de overeenkomst gespecificeerde diensten met betrekking tot het ondersteunen van de ontwikkeling en loopbaan van sporters verbindt tot betaling van een vergoeding ter hoogte van 10 % van de inkomsten die hij de komende 15 jaar zal ontvangen, dan overeenkomstig artikel 3, lid 1, van richtlijn 93/13 worden beschouwd als een beding dat het evenwicht tussen de uit de overeenkomst voortvloeiende rechten en verplichtingen van de partijen ten nadele van de consument aanzienlijk verstoort, gelet op het feit dat de waarde van de verrichte diensten in dat lid niet wordt gekoppeld aan de daaraan verbonden kosten voor de consument?

6) Indien de vijfde vraag bevestigend wordt beantwoord, zou een beslissing van de nationale rechter waarbij het bedrag dat de consument aan de dienstverlener moet betalen, wordt verlaagd tot het bedrag van de door de dienstverlener werkelijk gemaakte kosten om de diensten in overeenstemming met de overeenkomst aan de consument te verlenen, dan in strijd zijn met artikel 6, lid 1, van richtlijn 93/13?

7) Indien de derde vraag ontkennend wordt beantwoord en het contractuele beding waarbij is bepaald dat de consument zich in ruil voor het verrichten van de in de overeenkomst gespecificeerde diensten met betrekking tot het ondersteunen van de ontwikkeling en loopbaan van sporters verbindt tot betaling van een vergoeding ter hoogte van 10 % van de inkomsten die hij de komende 15 jaar zal ontvangen, een beding is waarop de beoordeling van het oneerlijke karakter overeenkomstig artikel 4, lid 2, van richtlijn 93/13 geen betrekking heeft, kan de nationale rechter, nadat hij heeft geconstateerd dat de hoogte van de vergoeding kennelijk niet in verhouding staat tot de door de dienstverlener geleverde bijdrage, dan niettemin op grond van het nationale recht verklaren dat dit contractuele beding oneerlijk is?

8) Indien de zevende vraag bevestigend wordt beantwoord, moet dan, wanneer het gaat om een consumentenovereenkomst die is gesloten toen artikel 8 bis van richtlijn 93/13 nog niet in werking was getreden, rekening worden gehouden met de door de lidstaat overeenkomstig dat artikel 8 bis aan de Europese Commissie verstrekte informatie met betrekking tot de bepalingen die deze lidstaat krachtens artikel 8 van die richtlijn heeft aangenomen, en wordt, indien dit het geval is, de bevoegdheid van de nationale rechter dan beperkt door de overeenkomstig artikel 8 bis van richtlijn 93/13 verstrekte informatie als de lidstaat heeft aangegeven dat zijn wetgeving niet verder gaat dan de in de richtlijn vastgestelde minimumnormen?

9) Indien de eerste of de tweede vraag bevestigend wordt beantwoord, in welke mate is het dan, gelet op artikel 17, lid 1, van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, gelezen in samenhang met artikel 24 van het Handvest, bij de toepassing van de regeling tot omzetting van richtlijn 93/13 in het nationale recht van belang dat de jonge sporter bij de sluiting van de betrokken overeenkomst voor het gedurende 15 jaar verlenen van bepaalde diensten, minderjarig was en dat die overeenkomst op basis waarvan hij een vergoeding moet betalen ter hoogte van 10 % van alle inkomsten die hij de komende 15 jaar zal ontvangen, bijgevolg namens de minderjarige door zijn ouders is gesloten?

10) Indien de eerste of de tweede vraag ontkennend wordt beantwoord, levert de met de ouders van een minderjarige jonge sporter namens hem gesloten overeenkomst voor het gedurende 15 jaar verlenen van bepaalde diensten in ruil waarvoor die minderjarige een vergoeding moet betalen ter hoogte van 10 % van alle inkomsten die hij de komende 15 jaar zal ontvangen, gelet op het feit dat sportactiviteiten binnen de werkingssfeer van het Unierecht

vallen, schending op van de grondrechten als bedoeld in artikel 17, lid 1, van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, gelezen in samenhang met artikel 24, lid 2, van het Handvest?"

36. Schriftelijke opmerkingen zijn bij het Hof ingediend door vennootschap A, C, de Letse regering en de Europese Commissie. Diezelfde partijen, alsook de ouders, die geen schriftelijke opmerkingen hadden ingediend, hebben eveneens pleidooi gehouden en hebben geantwoord op de mondelinge vragen die het Hof tijdens de pleitzitting van 13 juni 2024 heeft gesteld.

IV. Analyse

A. Ontvankelijkheid van sommige prejudiciële vragen

37. Vennootschap A heeft in haar schriftelijke opmerkingen aangevoerd dat de derde, de vierde, de vijfde, de zevende, de negende en de tiende prejudiciële vraag niet-ontvankelijk zijn op grond, ten eerste, dat de verwijzende rechter met zijn derde tot en met vijfde vraag het Hof in wezen verzoekt om het Unierecht toe te passen en niet uit te leggen, met name door te beoordelen of de bedingen tot vaststelling van een vergoeding moeten worden aangemerkt als bedingen die niet onder artikel 4, lid 2, maar onder artikel 3 van richtlijn 93/13 vallen (derde vraag), en of zij in overeenstemming zijn met de vereisten van artikel 5 en artikel 3, lid 1, van deze richtlijn (vierde en vijfde vraag), ten tweede, dat de zevende vraag hypothetisch is en, ten derde en tot slot, dat de negende en de tiende vraag te abstract zijn en een verzoek om advies vormen.

38. In dat verband moet in herinnering worden gebracht dat het volgens vaste rechtspraak van het Hof in het kader van de in artikel 267 VWEU geregelde samenwerking tussen het Hof en de nationale rechterlijke instanties uitsluitend een zaak is van de nationale rechter aan wie het geschil is voorgelegd en die de verantwoordelijkheid draagt voor de te geven rechterlijke beslissing, om, rekening houdend met de bijzonderheden van het hoofdgeding, de relevantie van de vragen die hij aan het Hof voorlegt te beoordelen. Wanneer de gestelde vragen betrekking hebben op de uitlegging of de geldigheid van een Unierechtelijke regel, is het Hof in beginsel verplicht om daarop te antwoorden. Hieruit volgt dat voor een prejudiciële vraag die het Unierecht betreft een vermoeden van relevantie geldt. Het Hof kan slechts weigeren uitspraak te doen over een dergelijke vraag wanneer duidelijk blijkt dat de gevraagde uitlegging van het Unierecht geen enkel verband houdt met een reëel geschil of met het voorwerp van het hoofdgeding, wanneer het vraagstuk van hypothetische aard is, of wanneer het Hof niet beschikt over de gegevens, feitelijk en rechtens, die het nodig heeft om een nuttig antwoord te geven op de gestelde vragen. [9]

39. In casu moet worden vastgesteld dat de verwijzingsbeslissing een voldoende gedetailleerde beschrijving van het juridische en feitelijke kader van het hoofdgeding geeft en dat op basis van de door de verwijzende rechter verstrekte gegevens de strekking van de gestelde vragen kan worden bepaald en kan worden geconcludeerd dat deze vragen wél verband houden met het voorwerp van het geding, en niet hypothetisch van aard zijn. Wat in het bijzonder de derde tot en met de vijfde en de negende alsmede de tiende prejudiciële vraag betreft, blijkt ten eerste uit het verzoek om een prejudiciële beslissing dat de verwijzende rechter zich afvraagt wat de betekenis en de draagwijdte zijn van verschillende bepalingen van richtlijn 93/13 om te bepalen of hij het

[9] Zie met name arrest van 29 juni 2023, International Protection Appeals Tribunal e.a. (Bomaanslag in Pakistan) (C-756/21, EU:C:2023:523, punten 35 en 36 en aldaar aangehaalde rechtspraak).

oneerlijke karakter van het litigieuze beding op grond van die richtlijn kan toetsen. Deze rechter verzoekt het Hof dus niet om deze bepalingen toe te passen op de feiten van de onderhavige zaak, noch om zijn beoordeling in de plaats van die van de verwijzende rechter te stellen, hetgeen hoe dan ook niet zou kunnen. [10] Aangaande het door vennootschap A aangevoerde argument dat de zevende prejudiciële vraag hypothetisch van aard is op grond dat het naar Lets recht niet mogelijk is om vast te stellen dat een rendement op investering buitensporig is, volstaat het, ten tweede, eraan te herinneren dat in het kader van de procedure van artikel 267 VWEU de taken van het Hof duidelijk onderscheiden zijn van die van de verwijzende rechter, en dat het uitsluitend aan deze laatste staat om de nationale wetgeving uit te leggen. [11]

40. In die omstandigheden zijn mijns inziens alle door de verwijzende rechterlijke instantie gestelde prejudiciële vragen ontvankelijk.

B. Ten gronde

41. De verwijzende rechter is van oordeel dat de feitelijke context van het hoofdgeding een geheel van vragen doet rijzen die verband houden met de uitlegging en de toepassing van richtlijn 93/13, en heeft derhalve besloten een aantal prejudiciële vragen te stellen die, thematisch gezien, betrekking hebben op verschillende aspecten van deze richtlijn, welke als volgt kunnen worden ingedeeld:

– de werkingssfeer van richtlijn 93/13 (eerste vraag);

– de uitbreiding van de werkingssfeer wat betreft het door deze richtlijn geboden minimumbeschermingsniveau (tweede vraag) en de wijze van uitvoering van de nationale wetgeving uit hoofde van artikel 8 van deze richtlijn (zevende en achtste vraag);

– de behandeling van contractuele bedingen die betrekking hebben op „het eigenlijke voorwerp van de overeenkomst” of op „de prijs en vergoeding” in de zin van artikel 4, lid 2, van die richtlijn (derde vraag);

– het vereiste van „transparantie” in de zin van artikel 4, lid 2, en artikel 5 van richtlijn 93/13 (vierde vraag);

– de beoordeling van de „aanzienlijke verstoring van het evenwicht” in het kader van de beoordeling van het oneerlijke karakter van een beding in de zin van artikel 3, lid 1, van deze richtlijn (vijfde vraag);

– de gevolgen van de kwalificatie van een contractueel beding als „oneerlijk” in de zin van artikel 6, lid 1, van die richtlijn (zesde vraag);

– de toepassing van de bepalingen van het Handvest bij de beoordeling van oneerlijke bedingen in consumentenovereenkomsten (negende en tiende vraag).

[10] Zie in die zin arrest van 26 januari 2017, Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60, punt 57 en aldaar aangehaalde rechtspraak; hierna: „arrest Banco Primus”).

[11] Zie arrest van 15 januari 2013, Križan e.a. (C-416/10, EU:C:2013:8, punt 58 en aldaar aangehaalde rechtspraak).

1. Werkingssfeer van richtlijn 93/13 (eerste vraag)

42. Met zijn eerste vraag wenst de verwijzende rechter in wezen te vernemen of de bedingen van een overeenkomst tussen enerzijds een verkoper die actief is op het gebied van de ontwikkeling van sporters en anderzijds een door zijn ouders vertegenwoordigde minderjarige, die ten tijde van de sluiting van die overeenkomst nog niet bij een sportclub in dienst was, binnen de werkingssfeer van richtlijn 93/13 vallen.

43. In dit verband zijn C en zijn ouders, de Letse regering en de Commissie van mening dat een dergelijke overeenkomst binnen de werkingssfeer van deze richtlijn valt, terwijl vennootschap A voor een ontkennend antwoord pleit, waarbij zij in dit verband met name aanvoert dat de toekomstige aard van een beroepsactiviteit niets afdoet aan de aard van de overeenkomst.

44. Om te beginnen zij er vooraf aan herinnerd dat richtlijn 93/13 volgens artikel 1, lid 1, ervan tot doel heeft de bepalingen van de lidstaten betreffende oneerlijke bedingen in overeenkomsten tussen een verkoper en een consument onderling aan te passen. Het gaat dus om een horizontale wetgevingshandeling die tot doel heeft een hoog niveau van consumentenbescherming [12] te waarborgen door consumenten te beschermen tegen oneerlijke bedingen in alle soorten overeenkomsten met verkopers. Bijgevolg is deze richtlijn bedoeld om van toepassing te zijn op alle sectoren van de economie en, in beginsel, op alle soorten overeenkomsten tot de aankoop van goederen en de levering van diensten die tussen een handelaar en een consument zijn gesloten. [13]

45. Vervolgens heeft het Hof herhaaldelijk verklaard dat het bij richtlijn 93/13 ingevoerde beschermingsstelsel berust op de gedachte dat de consument zich tegenover de verkoper in een zwakke *onderhandelingspositie* bevindt en over minder *informatie* dan laatstgenoemde beschikt, waardoor hij met de tevoren door de verkoper opgestelde voorwaarden instemt zonder op de inhoud daarvan invloed te kunnen uitoefenen. [14] Gelet op deze zwakke positie bepaalt artikel 6, lid 1, van die richtlijn dat oneerlijke bedingen de consument niet binden. Het gaat om een dwingende bepaling die tot doel heeft het in de overeenkomst vastgelegde formele evenwicht tussen de rechten en de verplichtingen van de contractpartijen te vervangen door een reëel evenwicht dat de gelijkheid tussen deze partijen herstelt. [15]

[12] Zie artikel 114 VWEU, dat thans de rechtsgrondslag vormt voor richtlijn 93/13, alsmede artikel 169 VWEU en artikel 38 van het Handvest.

[13] Zie in die zin arrest van 18 november 2020, DelayFix (C-519/19, EU:C:2020:933, punt 52 en aldaar aangehaalde rechtspraak; hierna: „arrest DelayFix"), en mededeling van de Commissie „Richtsnoeren met betrekking tot de uitlegging en toepassing van richtlijn 93/13/EEG van de Raad betreffende oneerlijke bedingen in consumentenovereenkomsten" (PB 2019, C 323, blz. 4-92, blz. 5; hierna: „richtsnoeren van de Commissie").

[14] Zie arrest van 15 juni 2023, Bank M. (Gevolgen van de nietigverklaring van een overeenkomst) (C-520/21, EU:C:2023:478, punt 54 en aldaar aangehaalde rechtspraak).

[15] Zie arrest van 11 april 2024, Air Europa Líneas Aéreas (C-173/23, EU:C:2024:295, punt 28 en aldaar aangehaalde rechtspraak).

46. Hieruit volgt dat deze richtlijn beoogt, ten eerste, iets te doen aan de situatie van ongelijkheid tussen de partijen met betrekking tot de contractuele bedingen, die het gevolg kan zijn van een asymmetrie van informatie of technische bekwaamheden [16], of in de onderhandelingspositie [17] met betrekking tot de contractuele bedingen en, ten tweede, verkopers ervan te weerhouden om in de toekomst oneerlijke bedingen te gebruiken [18].

47. In het licht van deze door richtlijn 93/13 nagestreefde doelstellingen moet worden onderzocht of de litigieuze overeenkomst binnen de werkingssfeer van deze richtlijn valt.

48. In dit verband zij eraan herinnerd dat uit artikel 1, lid 1, en artikel 3, lid 1, van richtlijn 93/13 volgt dat deze richtlijn van toepassing is op bedingen in „overeenkomsten tussen een verkoper en een consument" waarover „niet afzonderlijk is onderhandeld". De tiende overweging van richtlijn 93/13 luidt dat de eenvormige voorschriften op het gebied van oneerlijke bedingen van toepassing moeten zijn op „alle overeenkomsten" tussen „verkopers" en „consumenten" als gedefinieerd in artikel 2, onder b) en c), van die richtlijn. [19] Bijgevolg is het, wil een contract binnen de werkingssfeer van richtlijn 93/13 vallen, noodzakelijk dat de ene partij bij de overeenkomst een „verkoper" is, in de zin van artikel 2, onder c), van deze richtlijn, en dat de andere partij een „consument" is, in de zin van artikel 2, onder b), ervan. Met andere woorden, zodra de overeenkomst wordt gesloten tussen een verkoper aan de ene zijde en een consument aan de andere zijde, wordt die overeenkomst geacht binnen de werkingssfeer van richtlijn 93/13 te vallen.

49. In casu merk ik ten eerste op dat vennootschap A betoogt dat over het litigieuze beding afzonderlijk is onderhandeld, ook al blijkt uit de stukken in het aan het Hof overgelegde dossier dat de litigieuze overeenkomst een „standaardcontract" was dat in de vorm van een voorgedrukt formulier was opgesteld en door talrijke andere jonge sporters was ondertekend. [20] Het staat bijgevolg aan de verwijzende rechter om hierover uitspraak te doen, met inachtneming van de daartoe in artikel 3, lid 2, eerste en derde alinea, van richtlijn 93/13 vervatte regels inzake de verdeling van de bewijslast, die onder meer bepalen dat de verkoper die stelt dat een standaardbeding het voorwerp is geweest van afzonderlijke onderhandeling, dat dient te bewijzen. [21]

50. Ten tweede staat vast dat de litigieuze overeenkomst is ondertekend door vennootschap A, die handelde als „verkoper" in de zin van artikel 2, onder c), van deze richtlijn. In die omstandigheden moet de eerste vraag aldus worden begrepen dat de verwijzende rechter in wezen in de eerste plaats wenst te vernemen of een natuurlijke persoon als C, die ten tijde van de

16 Zie arrest van 17 mei 2018, Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen (C-147/16, EU:C:2018:320, punt 59; hierna: „arrest Karel de Grote"), dat betrekking had op een ongelijkheid tussen een onderwijsinstelling en een student wegens de asymmetrie tussen deze partijen op het gebied van informatie en technische bekwaamheden.

17 Zie bijvoorbeeld arrest van 3 september 2015, Costea (C-110/14, EU:C:2015:538, punt 27 en aldaar aangehaalde rechtspraak; hierna: „arrest Costea"), waarin het Hof heeft benadrukt dat, ook al moet een advocaat worden geacht over verregaande technische bekwaamheden te beschikken, dit niet de veronderstelling rechtvaardigt dat hij geen zwakke partij is tegenover een verkoper.

18 Zie in die zin arresten van 21 december 2016, Gutiérrez Naranjo e.a. (C-154/15, C-307/15 en C-308/15, EU:C:2016:980, punt 63; hierna: „arrest Gutiérrez Naranjo e.a."), en 15 juni 2023, Bank M. (Gevolgen van de nietigverklaring van een overeenkomst) (C-520/21, EU:C:2023:478, punt 58), alsmede conclusie van advocaat-generaal Pitruzzella in de zaak Dziubak (C-260/18, EU:C:2019:405, punt 53 en aldaar aangehaalde rechtspraak). Zie ook de richtsnoeren van de Commissie (blz. 9).

19 Zie arrest Karel de Grote (punten 45 en 46).

20 Meer bepaald voert vennootschap A aan dat C en zijn ouders de mogelijkheid hebben gehad om over de overeenkomst te onderhandelen, aangezien de ondertekenaars vóór de sluiting ervan meermaals zijn bijeengekomen. Niettemin heeft deze vennootschap erkend dat tijdens deze bijeenkomsten niets is besproken over de duur van de overeenkomst noch over het bedrag van de toekomstige verplichtingen, bijvoorbeeld met betrekking tot het bedrag van de verschuldigde vergoeding of enige andere contractuele bepaling, en dat de besprekingen vooral betrekking hadden op basketbal, infrastructuur, trainers, leefomstandigheden, restauratie enz.

21 Arrest van 13 juli 2023, Banco Santander (Verwijzing naar een officiële index) (C-265/22, EU:C:2023:578, punt 62; hierna: „arrest Banco Santander").

sluiting van de litigieuze overeenkomst in de sportdiscipline in kwestie geen beroepsactiviteit uitoefende, maar vervolgens een professionele sportbeoefenaar is geworden, in het kader van deze overeenkomst moet worden beschouwd als een „consument" in de zin van artikel 2, onder c), van die richtlijn, zodat die overeenkomst binnen de personele werkingssfeer van die richtlijn valt (a), en in de tweede plaats of het voorwerp zelf van de overeenkomst, die volgens vennootschap A „een overeenkomst voor ‚jonge beloftevolle' sporters is", een uitzondering kan vormen op de materiële werkingssfeer van richtlijn 93/13, waardoor het gerechtvaardigd is de bepalingen ervan buiten toepassing te laten (b).

a) Personele werkingssfeer van richtlijn 93/13

51. Wat ten eerste de toepassing ratione personae van richtlijn 93/13 en meer bepaald van het begrip „consument" betreft, herinner ik eraan dat volgens artikel 2, onder b), van deze richtlijn onder „consument" wordt verstaan „iedere natuurlijke persoon die bij onder deze richtlijn vallende overeenkomsten handelt voor doeleinden die buiten zijn bedrijfs- of beroepsactiviteit vallen". Ditzelfde artikel, onder c), geeft aan het begrip „verkoper" een ruime definitie, volgens welke een verkoper „iedere natuurlijke persoon of rechtspersoon [is] die bij onder deze richtlijn vallende overeenkomsten handelt in het kader van zijn publiekrechtelijke of privaatrechtelijke beroepsactiviteit".

52. Hieruit volgt dat richtlijn 93/13 de overeenkomsten waarop zij van toepassing is niet bepaalt aan de hand van de identiteit van de partijen bij het geschil, maar aan de hand van de *hoedanigheid van de contractpartijen*, naargelang zij al dan niet in het kader van hun bedrijfs- of beroepsactiviteit handelen.[22] Deze benadering, die dikwijls als „functioneel" wordt gekwalificeerd, strookt immers met de reeds in punt 45 van deze conclusie aangehaalde gedachte waarop het beschermingsstelsel van deze richtlijn berust, namelijk dat de consument zich tegenover de verkoper in een zwakke onderhandelingspositie bevindt en over minder informatie dan deze laatste beschikt.[23]

53. Hieruit volgt dat de kwalificatie als „consument" van geval tot geval moet worden beoordeeld aan de hand van de specifieke overeenkomst in kwestie, rekening houdend met de aard en het voorwerp van de betrokken overeenkomst en met het feit dat richtlijn 93/13 strekt tot bescherming van de consument als doorgaans zwakkere partij.[24] Om een persoon als „consument" te kunnen aanmerken, moet dus het machtsevenwicht tussen de partijen ten aanzien van de betrokken overeenkomst worden onderzocht. Typische factoren zijn asymmetrie van informatie, van technische kennis of van onderhandelingspositie.

54. Tegelijkertijd is het begrip „consument" objectief en weerspiegelt het de doorgaans zwakkere positie die een consument heeft tegenover een verkoper. Het objectieve karakter betekent dat dit begrip losstaat van de concrete kennis en informatie waarover de betrokkene werkelijk beschikt.[25] Zoals het Hof heeft geoordeeld, kan door het gebruik van een abstract referentiecriterium om te

[22] Zie in die zin arresten Karel de Grote (punt 53 en aldaar aangehaalde rechtspraak) en DelayFix (punten 53 en 54 en aldaar aangehaalde rechtspraak). Zie meer in het algemeen, over het begrip „consument", Djurovic, M., „The Average Consumer", *European Law on Unfair Commercial Practices and Contract Law*, Hart Publishing, Oxford, 2016, blz. 25 en 26.

[23] Zie arrest Karel de Grote (punt 54 en aldaar aangehaalde rechtspraak).

[24] Zie in die zin de richtsnoeren van de Commissie (blz. 11).

[25] Zie in die zin arrest van 21 maart 2019, Pouvin en Dijoux (C-590/17, EU:C:2019:232, punten 24, 25 en 30 en aldaar aangehaalde rechtspraak; hierna: „arrest Pouvin en Dijoux").

toetsen of een contractueel beding transparant is, worden vermeden dat deze toetsing afhankelijk wordt gemaakt van het bestaan van een complex geheel van subjectieve factoren waarvan het bewijs moeilijk, zo niet onmogelijk, is. [26]

55. Onder voorbehoud van verificatie door de verwijzende rechter staat in casu vast dat de loopbaan van C ten tijde van de sluiting van de litigieuze overeenkomst nog niet was begonnen, aangezien geen enkele profclub hem in dienst had genomen. Er bestaat in beginsel een ongelijkheid tussen vennootschap A, enerzijds, en C, anderzijds, als gevolg van de asymmetrie van informatie en technische bekwaamheden tussen deze partijen. Een dergelijke vennootschap beschikt namelijk in de regel over een permanente organisatie, een ter zake gespecialiseerde juridische afdeling en over technische bekwaamheden waarover een jonge sporter, die voor privédoeleinden handelt en die – aangezien hij geen beroepssporter was ten tijde van de sluiting van een overeenkomst – terloops met een dergelijke overeenkomst te maken krijgt, niet noodzakelijk beschikt. Het lijkt dus gerechtvaardigd te veronderstellen dat C, a fortiori gelet op het feit dat hij minderjarig was, objectief gezien in een zwakkere positie verkeerde dan vennootschap A omdat, ten eerste, C niet beschikte over hetzelfde kennisniveau als deze vennootschap aangaande de verschillende diensten waarin de litigieuze overeenkomst voorzag en, ten tweede, hij een zwakke onderhandelingspositie innam, met name doordat vennootschap A ten tijde van de sluiting van de overeenkomst de enige onderneming leek te zijn die dit soort diensten in verband met de sportontwikkeling in Letland verrichtte. [27] De verwijzende rechter dient echter eveneens na te gaan of dit gebrek aan evenwicht tussen vennootschap A, enerzijds, en C, anderzijds, is weggenomen door de omstandigheid dat C werd vertegenwoordigd door zijn ouders, waarbij de vader volgens de mondelinge opmerkingen die vennootschap A heeft gemaakt, ten tijde van de sluiting van de litigieuze overeenkomst basketbaltrainer was. In dit verband zij eraan herinnerd dat het Hof heeft vastgesteld dat het feit dat een specifieke „consument” over een grotere kennis en ervaring beschikt, niet belet dat hij nog steeds een „consument” in de zin van richtlijn 93/13 is. [28]

56. Uit alle in het vorige punt vermelde gegevens blijkt dat C ten tijde van de sluiting van de litigieuze overeenkomst in beginsel heeft gehandeld als „consument” in de zin van richtlijn 93/13 en dat de bepalingen van deze richtlijn dus op die overeenkomst van toepassing moeten zijn.

57. Aan deze conclusie kan mijns inziens niet worden afgedaan door de omstandigheid dat de hoedanigheid van „consument” van de betrokken sportbeoefenaar zich na de sluiting van die overeenkomst heeft ontwikkeld doordat hij zijn sport is gaan uitoefenen als „beroepsactiviteit” in de zin van artikel 2, onder c), van die richtlijn. Net als de verwijzende rechter ben ik van mening dat deze verandering, in de specifieke context van het consumentenrecht, geen relevante factor is voor de beoordeling van de aard van de rechtsbetrekking tussen beide partijen. Anders dan in situaties die betrekking hebben op de toepassing van de regels ter bepaling van de rechterlijke

[26] Zie arrest van 4 juli 2024, Caixabank e.a. (Transparantietoets in het kader van een collectieve vordering) (C-450/22, EU:C:2024:577, punt 49 en aldaar aangehaalde rechtspraak; hierna: „arrest Caixabank”).

[27] Deze vaststelling berust uitsluitend op de verklaringen van vennootschap A ter terechtzitting, en moet door de verwijzende rechter worden geverifieerd.

[28] Zie arresten Costea (punt 21) en Pouvin en Dijoux (punten 25-28).

bevoegdheid [29], is het, wat de werkingssfeer van het consumentenrecht betreft, mijns inziens dus irrelevant dat de activiteit van de jonge sportbeoefenaar op het gebied waarop de overeenkomst betrekking heeft, naderhand een beroepsactiviteit is geworden. Dat geldt ook indien zou blijken dat de jonge sporter de door de verkoper geleverde diensten enkel heeft gebruikt om beroepsvaardigheden te verwerven, want het wezenlijke element bestaat erin dat de jonge sportbeoefenaar ten tijde van het sluiten van de litigieuze overeenkomst geen beroepsspeler was.

58. Ten eerste moeten overeenkomstig artikel 4, lid 1, van richtlijn 93/13 „voor de beoordeling van het oneerlijke karakter van een beding van een overeenkomst [immers] alle omstandigheden rond de sluiting van de overeenkomst *op het moment waarop de overeenkomst is gesloten* in aanmerking worden genomen, rekening houdend met de aard van de diensten waarop de overeenkomst betrekking heeft". [30] Zoals het Hof heeft bevestigd, is dus de datum van sluiting van de overeenkomst relevant bij de beoordeling of een beding oneerlijk is, zodat voor de vraag van de toepasselijkheid van die richtlijn naar dat moment moet worden gekeken, los van enige latere ontwikkeling van de hoedanigheid van „consument" naar die van „professionele partij". Elke andere meer „dynamische" uitlegging van de hoedanigheid van „consument", namelijk dat deze in de loop van de tijd verloren kan gaan, zou indruisen tegen de bewoordingen van deze bepaling.

59. Ten tweede is deze uitlegging eveneens in overeenstemming met het doel van richtlijn 93/13, daar juist op het moment dat de overeenkomst wordt gesloten, dat samenvalt met de eventuele zwakke positie ten opzichte van de verkoper, deze overeenkomst zelfs op lange termijn nadelige gevolgen voor de consument kan hebben.

b) Materiële werkingssfeer van richtlijn 93/13

60. Wat ten tweede de materiële werkingssfeer van richtlijn 93/13 betreft, en meer bepaald de vraag of een overeenkomst voor „jonge beloftevolle" sporters van deze werkingssfeer kan worden uitgesloten, zij eraan herinnerd dat die richtlijn van toepassing is op „alle overeenkomsten" tussen verkopers en consumenten in alle sectoren van de economie [31] en dat het doorslaggevende criterium voor de toepassing van die richtlijn de hoedanigheid is waarin de partijen hebben

[29] Zie arresten van 25 januari 2018, Schrems (C-498/16, EU:C:2018:37, punten 31, 38 en 39 en aldaar aangehaalde rechtspraak), en 10 december 2020, Personal Exchange International (C-774/19, EU:C:2020:1015, punten 40 en 41). Zoals de Commissie heeft uiteengezet, is het immers op andere gebieden van het Unierecht, zoals de bevoegdheidsregels van verordening (EU) nr. 1215/2012 van het Europees Parlement en de Raad van 12 december 2012 betreffende de rechterlijke bevoegdheid, de erkenning en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken (PB 2012, L 351, blz. 1), niet uitgesloten dat de nationale rechter rekening kan houden met de eventuele ontwikkeling van de positie van de consument tijdens de looptijd van de overeenkomst, bijvoorbeeld in het geval van overeenkomsten voor het gebruik van diensten die zich over een langere periode uitstrekken, in die zin dat de door de consument gesloten overeenkomst kan zijn geëvolueerd van het gebruik van de dienst voor zuiver particuliere doeleinden naar een uitsluitend beroepsmatige activiteit, en dat de natuurlijke persoon aldus zijn hoedanigheid van „consument" kan verliezen.

[30] Cursivering van mij. Zie in die zin arresten DelayFix (punt 60) en Caixabank (punt 29 en aldaar aangehaalde rechtspraak).

[31] Zie punt 44 van deze conclusie.

gehandeld toen zij de litigieuze overeenkomst sloten, en niet het voorwerp van de overeenkomst, dat in beginsel irrelevant is voor de afbakening van de werkingssfeer ervan [32]. Op deze regel bestaan echter enkele uitzonderingen. [33]

61. Ten eerste sluit artikel 1, lid 2, van richtlijn 93/13 „contractuele bedingen waarin dwingende wettelijke of bestuursrechtelijke bepalingen of bepalingen of beginselen van internationale overeenkomsten waarbij de lidstaten of de Gemeenschap partij zijn, met name op het gebied van vervoer, zijn overgenomen", van de werkingssfeer van deze richtlijn uit. Dienaangaande heeft het Hof geoordeeld dat – gelet op met name het doel van die richtlijn, namelijk de consument beschermen tegen oneerlijke bedingen in een tussen hem en een verkoper gesloten overeenkomst – de in artikel 1, lid 2, van die richtlijn ingevoerde uitsluiting strikt moet worden uitgelegd, zodat het nuttig effect van de richtlijn wordt gewaarborgd. [34] Bovendien heeft het Hof eraan herinnerd dat een contractueel beding in een overeenkomst tussen een verkoper en een consument hoe dan ook slechts van de werkingssfeer van die richtlijn is uitgesloten indien in dat contractuele beding een dwingende wettelijke of bestuursrechtelijke bepaling is overgenomen in de zin van artikel 1, lid 2, van richtlijn 93/13, gelezen in het licht van de dertiende overweging ervan. Een dergelijke uitsluiting vindt haar rechtvaardiging namelijk in het feit dat mag worden aangenomen dat de nationale wetgever een evenwicht tussen alle rechten en plichten van de partijen bij bepaalde overeenkomsten tot stand heeft gebracht, welk evenwicht de Uniewetgever uitdrukkelijk heeft willen handhaven. [35]

62. Ten tweede voegt de tiende overweging van richtlijn 93/13 daaraan toe dat „met name van deze richtlijn zijn uitgesloten arbeidsovereenkomsten, overeenkomsten betreffende erfrechten, overeenkomsten met betrekking tot de gezinssituatie en overeenkomsten met betrekking tot de oprichting en de statuten van vennootschappen". Net als de uitsluiting van artikel 1, lid 2, van deze richtlijn berust de ratio legis van de uitsluiting van dit soort overeenkomsten op het feit dat de lex specialis, die al deze overeenkomsten regelt, het mogelijk maakt eventuele discrepanties tussen de rechten en verplichtingen van de partijen weg te nemen.

63. In casu voert vennootschap A aan dat de litigieuze overeenkomst onder de nationale regeling inzake overeenkomsten voor „jonge beloftevolle" sporters valt en dat de bepalingen van richtlijn 93/13 dus niet van toepassing zijn. Gelet op het voorgaande staat het aan de verwijzende rechter om naar de inhoud van die regeling te kijken teneinde vast te stellen of de bedingen van die overeenkomst dwingende regels weerspiegelen die in casu van toepassing zijn, zodat op abstracte wijze een eventuele verstoring van het evenwicht tussen „jonge beloftevolle" sporters en verkopers kan worden hersteld en bepaalde bedingen, met name het litigieuze beding van die overeenkomst dat de vergoeding betreft, van de werkingssfeer van die richtlijn kunnen worden uitgesloten.

[32] Zie in die zin arrest Pouvin en Dijoux (punten 24, 25 en 30 en aldaar aangehaalde rechtspraak). Evenwel moet worden vastgesteld dat de Commissie bij de uitwerking van de ontwerprichtlijn een analyse heeft gemaakt van bepaalde soorten standaardcontracten die in de verschillende lidstaten aan consumenten worden aangeboden, zoals verkoopcontracten, autoverhuurcontracten, contracten voor bepaalde bank- en verzekeringsdiensten, contracten voor diverse soorten toeristische dienstverleningen (huizenverhuur, vakantieclubs, pakketreizen, timesharing enz.), luchtvervoerovereenkomsten [contractvoorwaarden aanbevolen door de Internationale Luchtvaartorganisatie (IATA)] en contracten betreffende dienstverrichtingen van algemeen belang. Deze studies hebben niet alleen uitgewezen dat in de door de ondernemingen gebruikte algemene contractvoorwaarden overal sprake is van oneerlijke bedingen, maar ook dat het uitermate moeilijk is in het bezit van deze contractvoorwaarden te komen vóór de sluiting van een overeenkomst [zie verslag van de Commissie van 27 april 2000 over de toepassing van richtlijn 93/13/EEG van de Raad van 5 april 1993 betreffende oneerlijke bedingen in consumentenovereenkomsten, COM(2000) 248 def., blz. 9].

[33] Zie beschikking van 19 november 2015, Tarcău (C-74/15, EU:C:2015:772, punt 22 en aldaar aangehaalde rechtspraak).

[34] Zie arrest van 30 mei 2024, Raiffeisen Bank (C-176/23, EU:C:2024:443, punt 22 en aldaar aangehaalde rechtspraak; hierna: „arrest Raiffeisen Bank").

[35] Zie in die zin arrest van 26 maart 2020, Mikrokasa en Revenue Niestandaryzowany Sekurytyzacyjny Fundusz Inwestycyjny Zamknięty (C-779/18, EU:C:2020:236, punten 52-54 en aldaar aangehaalde rechtspraak), en arrest Raiffeisen Bank (punten 22-24 en aldaar aangehaalde rechtspraak).

Daarbij zal deze rechter echter rekening moeten houden met de volgende elementen. Allereerst moeten voor een dergelijke uitzondering op de toepassing van deze richtlijn mijns inziens restricties gelden.[36] Aangaande het dwingende karakter van de nationale regeling moet de verwijzende rechter overeenkomstig de rechtspraak van het Hof, om de toepassing van die richtlijn uit te sluiten, zich er vervolgens van vergewissen dat de nationale regeling voor de contractpartijen op suppletoire wijze (automatisch) geldt zonder dat deze dienaangaande enige keuze hebben, wanneer die partijen dienaangaande geen andere regeling zijn overeengekomen.[37] Bovendien zal deze rechter rekening moeten houden met het feit dat wanneer naast richtlijn 93/13 andere bepalingen van nationaal recht van toepassing zijn, in het algemeen de voorkeur moet worden gegeven aan een uitlegging die het nuttig effect van deze richtlijn zoveel mogelijk behoudt.[38] Ten slotte staat niets eraan in de weg dat bij de beoordeling – in het kader van deze richtlijn – van de transparantie en het oneerlijke karakter van contractuele bedingen rekening wordt gehouden met de omstandigheid dat er andere bepalingen bestaan.[39]

64. Gelet op het voorgaande geef ik het Hof in overweging om op de eerste vraag te antwoorden dat artikel 1, leden 1 en 2, van richtlijn 93/13 aldus moet worden uitgelegd dat een dienstenovereenkomst die ziet op het ondersteunen van de ontwikkeling en de loopbaan van sporters en die wordt gesloten tussen een handelaar die zich bezighoudt met de ontwikkeling en training van sporters, en een minderjarige die wordt vertegenwoordigd door zijn ouders en die bij de sluiting van die overeenkomst de betrokken sport niet beroepshalve beoefende, in beginsel binnen de werkingssfeer van richtlijn 93/13 valt, mits is voldaan aan de andere in die richtlijn gestelde toepassingsvoorwaarden.

2. Uitbreiding van het door richtlijn 93/13 geboden minimumbeschermingsniveau (tweede vraag)

65. Met zijn tweede vraag, die is gesteld voor het geval dat de eerste vraag ontkennend wordt beantwoord, wenst de verwijzende rechter van het Hof in wezen te vernemen of richtlijn 93/13 zich ertegen verzet dat de werkingssfeer van deze richtlijn uitsluitend via de rechtspraak wordt uitgebreid, zodat de bepalingen ervan kunnen worden toegepast op overeenkomsten die niet binnen de werkingssfeer van deze richtlijn vallen.

66. Gelet op het antwoord dat ik op de eerste vraag in overweging geef, ben ik van mening dat het niet nodig is de tweede vraag te beantwoorden.

67. Volledigheidshalve zij opgemerkt dat richtlijn 93/13, zoals blijkt uit het door mij voorgestelde antwoord op de eerste vraag, hoe dan ook enkel betrekking heeft op overeenkomsten tussen een „verkoper” en een „consument” en dus a contrario niet van toepassing is op overeenkomsten waarbij geen enkele consument betrokken is. Aangezien het evenwel om een gedeeltelijke en minimale harmonisatie gaat, staat niets eraan in de weg dat de lidstaten de werkingssfeer van de nationale regels ter omzetting van richtlijn 93/13 uitbreiden tot andere overeenkomsten, zoals bijvoorbeeld overeenkomsten tussen twee „consumenten” of omgekeerd tussen twee

[36] Zie in die zin de richtsnoeren van de Commissie (blz. 12).

[37] Zie arrest van 3 april 2019, Aqua Med (C-266/18, EU:C:2019:282, punt 33 en aldaar aangehaalde rechtspraak).

[38] Zie naar analogie de richtsnoeren van de Commissie (blz. 15 en 16), die een lijst bevatten van andere Unierechtelijke regels die parallel van toepassing kunnen zijn.

[39] Zie bijvoorbeeld punt 2 van het dictum, voorlaatste volzin, van het arrest van 15 maart 2012, Pereničová en Perenič (C-453/10, EU:C:2012:144), betreffende de vaststelling van het oneerlijke karakter.

„verkopers”.[40] Het Hof heeft immers bevestigd dat de lidstaten met name de mogelijkheid behouden om de bepalingen van deze richtlijn als regels van nationaal recht toe te passen op situaties die niet binnen de werkingssfeer van deze richtlijn vallen, voor zover dit verenigbaar is met de doelstellingen van de richtlijn en met de Verdragen.[41] De lidstaten kunnen met name besluiten de toepassing van de voorschriften van die richtlijn uit te breiden tot rechtspersonen of natuurlijke personen die geen „consumenten” in de zin van de richtlijn zijn, waarbij de toepassing van de bepalingen ervan op gebieden die niet binnen haar werkingssfeer vallen tot de bevoegdheid van de lidstaten blijft behoren.[42] Overigens is een dergelijke „uitbreiding” van de werkingssfeer van richtlijn 93/13, ongeacht of zij via wetgeving dan wel via de rechtspraak geschiedt[43], een kwestie die uitsluitend onder het nationale recht van de betrokken lidstaat valt.

3. Toepassing van artikel 4, lid 2, van richtlijn 93/13 (derde vraag)

68. Met zijn derde vraag wenst de verwijzende rechter in wezen te vernemen of een contractueel beding dat met name het bedrag van de vergoeding voor de in de litigieuze overeenkomst bedoelde dienst vaststelt, binnen de werkingssfeer van artikel 4, lid 2, van richtlijn 93/13 valt wanneer deze bepaling, op het moment waarop die overeenkomst is gesloten, nog niet in nationaal recht was omgezet[44].

69. In de eerste plaats zij eraan herinnerd dat volgens artikel 4, lid 2, van richtlijn 93/13 „[d]e beoordeling van het oneerlijke karakter van bedingen [...] geen betrekking [heeft] op de bepaling van het eigenlijke voorwerp van de overeenkomst en evenmin op de gelijkwaardigheid van enerzijds de prijs of vergoeding en anderzijds de als tegenprestatie te leveren goederen of te verrichten diensten, voor zover die bedingen duidelijk en begrijpelijk zijn geformuleerd”, met andere woorden, mits die bedingen voldoen aan het transparantievereiste van die richtlijn. Zoals het Hof heeft vastgesteld, ontsnappen de in deze bepaling bedoelde bedingen, ook al vallen zij binnen de werkingssfeer van die richtlijn, enkel aan de beoordeling van hun oneerlijke karakter, overeenkomstig artikel 3, lid 1, van deze richtlijn, voor zover de bevoegde nationale rechter, na een beoordeling per geval, oordeelt dat zij door de verkoper duidelijk en begrijpelijk zijn geformuleerd.[45]

[40] Lorsque, par exemple, l'un des professionnels se trouve dans une position plus faible par rapport à un autre. Deze situatie blijft echter hypothetisch, aangezien geen dergelijke uitbreiding lijkt te hebben plaatsgevonden in de nationale wetgeving van de lidstaten (zie bijlage II bij de richtsnoeren van de Commissie, die een overzicht bevat van de kennisgevingen overeenkomstig artikel 8 bis van richtlijn 93/13).

[41] Zie naar analogie arresten van 2 april 2020, Condominio di Milano, via Meda (C-329/19, EU:C:2020:263, punten 32-38 en aldaar aangehaalde rechtspraak), en 21 december 2021, Trapeza Peiraios (C-243/20, EU:C:2021:1045, punt 45 en aldaar aangehaalde rechtspraak).

[42] Zie arrest van 2 april 2020, Condominio di Milano, via Meda (C-329/19, EU:C:2020:263, punt 34).

[43] Dienaangaande heeft het Hof in het arrest van 7 augustus 2018, Banco Santander en Escobedo Cortés (C-96/16 en C-94/17, EU:C:2018:643, punt 69), geoordeeld dat de rechtspraak van een hogere rechter [in casu de Tribunal Supremo (hoogste rechterlijke instantie, Spanje)] weliswaar niet lijkt te kunnen worden gebracht onder de noemer strengere bepalingen die de lidstaten krachtens artikel 8 van richtlijn 93/13 kunnen aannemen ter verhoging van het beschermingsniveau van de consument, met name omdat die rechtspraak klaarblijkelijk geen kracht van wet heeft en ook geen rechtsbron van het Spaanse recht is, maar het formuleren van een uit de rechtspraak voortvloeiend criterium als het criterium dat in die zaak door die rechter is ontwikkeld, wel strookt met de door die richtlijn nagestreefde doelstelling van bescherming van de consument. Uit artikel 3, lid 1, van richtlijn 93/13 en de algemene opzet ervan blijkt immers dat met deze richtlijn niet zozeer wordt beoogd een algeheel contractueel evenwicht tot stand te brengen tussen de uit de overeenkomst voortvloeiende rechten en verplichtingen van de partijen als wel te voorkomen dat het evenwicht tussen die rechten en verplichtingen ten nadele van de consument wordt verstoord. Zie ook arrest van 14 maart 2019, Dunai (C-118/17, EU:C:2019:207, punten 60-64).

[44] Artikel 4, lid 2, van richtlijn 93/13 is namelijk pas later, te weten in de loop van 2014, in Lets recht omgezet. Uit bijlage II bij de richtsnoeren van de Commissie blijkt overigens dat de nationale wettelijke regeling van Letland niet verder gaat dan de bij richtlijn 93/13 vastgestelde minimumnorm.

[45] Arresten van 3 juni 2010, Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid (C-484/08, EU:C:2010:309, punt 32; hierna: „arrest Caja de Ahorros”), en 21 maart 2024, Profi Credit Bulgaria (Nevendiensten bij een kredietovereenkomst) (C-714/22, EU:C:2024:263, punt 63 en aldaar aangehaalde rechtspraak).

70. Deze bepaling beoogt dus enkel de modaliteiten en de omvang vast te leggen van de inhoudelijke toetsing van contractuele bedingen waarover niet afzonderlijk is onderhandeld en die de kern van de prestaties van de tussen een verkoper en een consument gesloten overeenkomsten beschrijven. [46] Wanneer een contractueel beding betrekking heeft op de bepaling van het eigenlijke voorwerp van de overeenkomst of op de gelijkwaardigheid van de prijs en de vergoeding, kan de vraag of het beding in de zin van artikel 3, lid 1, van richtlijn 93/13 als oneerlijk moet worden beschouwd, achterwege worden gelaten indien dit beding duidelijk en begrijpelijk is geformuleerd. [47]

71. In de tweede plaats heeft het Hof, aangaande de omzetting van deze bepaling in nationaal recht, geoordeeld dat niets een lidstaat belet om, op het gehele door deze richtlijn – artikel 4, lid 2, ervan daaronder begrepen – bestreken gebied, strengere voorschriften aan te nemen of te handhaven dan die waarin de richtlijn zelf voorziet, indien deze tot doel hebben een hoger niveau van consumentenbescherming te verzekeren. [48] De in dit artikel 4, lid 2, bedoelde bedingen vallen namelijk wel degelijk onder het door richtlijn 93/13 bestreken gebied en bijgevolg is artikel 8 van deze richtlijn, dat de lidstaten toestaat strengere bepalingen vast te stellen om een hoger niveau van consumentenbescherming te verzekeren, ook van toepassing op voornoemd artikel 4, lid 2. [49] Op dit punt heeft het Hof gepreciseerd dat, om de door de richtlijn nagestreefde doelstellingen van bescherming van de consument concreet te kunnen garanderen, elke omzetting van dat artikel 4, lid 2, volledig dient te zijn, zodat het verbod om het oneerlijke karakter van bedingen te beoordelen enkel betrekking heeft op bedingen die duidelijk en begrijpelijk zijn geformuleerd. [50]

72. Hieruit volgt dat in geval van niet-omzetting van artikel 4, lid 2, van richtlijn 93/13, een nationale rechter in het kader van een geding inzake een tussen een verkoper en een consument gesloten overeenkomst, in alle omstandigheden kan beoordelen of een beding waarover niet afzonderlijk is onderhandeld en dat met name betrekking heeft op het eigenlijke voorwerp van de overeenkomst of op de gelijkwaardigheid van de prijs of vergoeding, een oneerlijk karakter heeft, zelfs wanneer deze bedingen van tevoren door de verkoper duidelijk en begrijpelijk zijn geformuleerd. [51] Een dergelijke keuze, waarbij de mogelijkheid wordt geboden het oneerlijke karakter van bedingen aan een volledige rechterlijke toetsing te onderwerpen, kan verzekeren dat de consument, overeenkomstig artikel 8 van deze richtlijn, een hoger niveau van daadwerkelijke bescherming wordt geboden dan dat wat in die richtlijn is neergelegd. [52]

73. Aangezien in casu de litigieuze overeenkomst in 2009 is gesloten en artikel 4, lid 2, van richtlijn 93/13 pas in 2014 in Lets recht is omgezet, moet een nationale rechter als de verwijzende rechter dus hoe dan ook kunnen beoordelen of een beding in die overeenkomst oneerlijk is, los van de vraag of dit beding betrekking heeft op het voorwerp van de overeenkomst

46 Arrest Caja de Ahorros (punt 34).

47 Arrest Caja de Ahorros (punten 40-44).

48 Arrest Caja de Ahorros (punt 40).

49 Arrest Caja de Ahorros (punt 35).

50 Een regeling die elke mogelijkheid van rechterlijke toetsing van bedingen die de kern van de prestaties van de tussen een verkoper en een consument gesloten overeenkomsten aangaven, uitsluit, ook al waren deze bedingen onduidelijk en dubbelzinnig geformuleerd, zodat de consument zich absoluut niet kon beroepen op het oneerlijke karakter van een beding dat betrekking had op de bepaling van het eigenlijke voorwerp van de overeenkomst en op de gelijkwaardigheid tussen de prijs en de te leveren goederen of te verrichten diensten, is immers als onvolledig aangemerkt [arrest Caja de Ahorros (punten 37 en 38), waarin wordt verwezen naar het arrest van 10 mei 2001, Commissie/Nederland (C-144/99, EU:C:2001:257)]. Zie ook de richtsnoeren van de Commissie (blz. 23 en voetnoot 147) en bijlage II daarbij, die een lijst bevat van de lidstaten waarvan de nationale wetgeving de draagwijdte van de beoordeling van het oneerlijke karakter heeft uitgebreid tot contractuele bedingen die betrekking hebben op de bepaling van het eigenlijke voorwerp van de overeenkomst en op de gelijkwaardigheid van de prijs of vergoeding, ongeacht of deze bedingen in duidelijke en begrijpelijke taal zijn opgesteld.

51 Zie in die zin arrest Caja de Ahorros (punten 41 en 42).

52 Zie in die zin arrest Caja de Ahorros (punt 43).

dan wel op de gelijkwaardigheid van enerzijds de prijs of vergoeding en anderzijds de als tegenprestatie te leveren goederen of te verrichten diensten, ook al heeft de verkoper het beding vooraf duidelijk en begrijpelijk geformuleerd.[53]

74. Gelet op het voorgaande moet op de derde vraag worden geantwoord dat, indien artikel 4, lid 2, van richtlijn 93/13 op het moment waarop de litigieuze overeenkomst is gesloten, niet in intern recht was omgezet, een nationale rechter hoe dan ook moet kunnen beoordelen of een bepaald contractueel beding oneerlijk is in de zin van artikel 3 van die richtlijn, ongeacht of dit beding betrekking heeft op het eigenlijke voorwerp van de overeenkomst dan wel op de gelijkwaardigheid van enerzijds de prijs of vergoeding en anderzijds de als tegenprestatie te leveren goederen of te verrichten diensten, zelfs indien de verkoper dat beding van tevoren duidelijk en begrijpelijk heeft geformuleerd.

4. „Transparantievereiste" in de zin van artikel 5 van richtlijn 93/13 (vierde vraag)

75. Met zijn vierde vraag wenst de verwijzende rechter in wezen te vernemen of, en, in voorkomend geval, onder welke voorwaarden een contractueel beding als het litigieuze beding, waarbij is bepaald dat een sportbeoefenaar zich in ruil voor het verrichten van diensten met betrekking tot het ondersteunen van de ontwikkeling en de loopbaan van sporters verbindt tot betaling van een vergoeding ter hoogte van 10 % van de inkomsten die hij de komende 15 jaar zal ontvangen, moet worden geacht „duidelijk en begrijpelijk" te zijn opgesteld in de zin van artikel 5 van richtlijn 93/13.

76. Meer in het bijzonder heeft deze vraag betrekking op de omvang en de aard van de transparantie waaraan een beding moet voldoen dat niet als oneerlijk wordt beschouwd. Dienaangaande zij eraan herinnerd dat artikel 5 van richtlijn 93/13 bepaalt dat in het geval van overeenkomsten waarvan alle of bepaalde aan de consument voorgestelde bedingen schriftelijk zijn opgesteld, deze bedingen steeds duidelijk en begrijpelijk moeten zijn opgesteld en dat, in geval van twijfel over de betekenis van een beding, de voor de consument gunstigste interpretatie moet prevaleren.

77. Aangaande het uit artikel 5 of uit artikel 4, lid 2, van deze richtlijn voortvloeiende vereiste van transparantie van contractuele bedingen, heeft het Hof benadrukt dat het feit dat die bedingen formeel en grammaticaal begrijpelijk zijn niet volstaat om te voldoen aan het in deze richtlijn gestelde vereiste dat contractuele bedingen duidelijk en begrijpelijk geformuleerd en derhalve transparant zijn, maar dat dit vereiste ruim moet worden opgevat. Het door voornoemde richtlijn uitgewerkte beschermingsstelsel berust immers op de gedachte dat de consument zich tegenover de verkoper in een zwakke positie bevindt en met name over minder informatie beschikt dan laatstgenoemde.[54]

[53] Dit antwoord is gebaseerd op de premisse dat de wet tot omzetting van artikel 4, lid 2, van richtlijn 93/13 niet met terugwerkende kracht van toepassing is.

[54] Zie arresten van 30 april 2014, Kásler en Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, punt 72), en 20 september 2017, Andriciuc e.a. (C-186/16, EU:C:2017:703, punt 44 en aldaar aangehaalde rechtspraak; hierna: „arrest Andriciuc"), alsook arrest Caixabank (punt 36 en aldaar aangehaalde rechtspraak).

78. Dit transparantievereiste gebiedt aldus niet alleen dat een beding voor de betrokken consument formeel en grammaticaal begrijpelijk is [55], maar ook dat een normaal geïnformeerde, redelijk omzichtige en oplettende gemiddelde consument in staat wordt gesteld om de concrete werking van dit beding te begrijpen en om op basis van duidelijke en begrijpelijke criteria de – mogelijk aanzienlijke – economische gevolgen van een dergelijk beding voor zijn financiële verplichtingen in te schatten [56].

79. Derhalve moet het vereiste dat een contractueel beding duidelijk en begrijpelijk is geformuleerd, aldus worden begrepen dat het ook gebiedt dat in de overeenkomst de concrete werking van het mechanisme waarop het betrokken beding betrekking heeft en, in voorkomend geval, de verhouding tussen dit mechanisme en het mechanisme dat is voorgeschreven door andere bedingen op een transparante wijze worden uiteengezet, zodat de consument op basis van duidelijke en begrijpelijke criteria de economische gevolgen die er voor hem uit voortvloeien, kan inschatten. [57]

80. In casu merkt de verwijzende rechter op dat C ten tijde van de sluiting van de litigieuze overeenkomst niet over een geheel van inlichtingen met betrekking tot de waarde van de verrichte dienst en het als tegenprestatie te betalen bedrag beschikte op basis waarvan hij de mogelijke economische gevolgen die hieruit voor hem konden voortvloeien, had kunnen inschatten. Het is weliswaar niet aan het Hof om een dergelijke beoordeling te verrichten, maar de volgende elementen lijken mij niettemin relevant voor de beoordeling van de transparantie van het betrokken beding.

81. Ten eerste staat mijns inziens vast dat het litigieuze beding inzake de vergoeding gemakkelijk te begrijpen is voor een „gemiddelde – dit wil zeggen redelijk geïnformeerde, omzichtige en oplettende – consument” [58], zowel formeel en grammaticaal als wat de berekening van de door C aan vennootschap A verschuldigde vergoeding betreft. Het komt mij namelijk voor dat niet wordt betwist dat C en zijn ouders in staat waren de concrete werking van dat beding te begrijpen op basis van een specifiek en begrijpelijk criterium: specifiek, omdat de berekening van de vergoeding eenvoudig is, aangezien deze „10 % van alle tijdens de looptijd van de overeenkomst ontvangen netto-inkomsten” beliep, dat wil zeggen een vooraf bepaalde periode van 15 jaar, en begrijpelijk omdat niet wordt verwezen naar elementen die de berekeningswijze complexer maken, zoals een eventuele indexering. Er lijkt dus geen enkele twijfel te bestaan over het feit dat de sportbeoefenaar in staat was de gebruikte berekeningsmethode te begrijpen, uiteraard gesteld dat vennootschap A duidelijk heeft aangegeven waaruit „alle netto-inkomsten” bestaan.

[55] Dat impliceert dat de consument daadwerkelijk de mogelijkheid heeft gehad om vóór de sluiting van de overeenkomst kennis te nemen van een beding in de overeenkomst, alsmede, in voorkomend geval, van andere contractuele bedingen die samen moeten worden beschouwd, en dat de verschillende bedingen – gelet op de duidelijkheid van de bewoordingen ervan en met de specificiteit van de gebruikte terminologie – begrijpelijk zijn. In dit verband moet tevens rekening worden gehouden met de positie of het standpunt van de consumenten aan wie de betrokken bedingen zijn gericht (zie in die zin arrest van 23 april 2015, Van Hove, C-96/14, EU:C:2015:262, punten 48 en 50).

[56] Zie arrest van 18 november 2021, A. S.A. (C-212/20, EU:C:2021:934, punt 42 en aldaar aangehaalde rechtspraak), en arrest Caixabank (punt 37 en aldaar aangehaalde rechtspraak). Het Hof heeft het transparantievereiste verder verduidelijkt, met name wat contractuele bedingen betreft die van wezenlijk belang zijn voor de omvang van de verplichtingen die de consument aanvaardt, bijvoorbeeld die bedingen welke relevant zijn voor de vaststelling van de betalingen die de consument uit hoofde van een leningsovereenkomst moet verrichten. Sommige van deze arresten hebben met name betrekking op in vreemde valuta luidende – of op deze valuta geïndexeerde – hypothecaire kredietovereenkomsten [zie de richtsnoeren van de Commissie (blz. 26 en 27)].

[57] Zie arrest Andriciuc (punt 45 en aldaar aangehaalde rechtspraak).

[58] Te weten het beoordelingscriterium dat wordt toegepast in het kader van de analyse van de richtlijn oneerlijke handelspraktijken (zie overweging 18 van deze richtlijn).

82. Ten tweede moet het transparantievereiste, overeenkomstig de rechtspraak van het Hof, worden beoordeeld aan de hand van de gegevens waarover de verkoper beschikte ten tijde van de sluiting van de overeenkomst met de consument, aangezien het objectief onmogelijk was het precieze bedrag van de vergoeding te voorspellen omdat dit afhankelijk was van het bedrag van de toekomstige inkomsten van C. Van een verkoper kan dus niet worden geëist dat hij de consument informeert over de uiteindelijke financiële consequenties van zijn verbintenis, die afhangen van onvoorzienbare toekomstige gebeurtenissen waarover deze verkoper geen controle heeft. [59]

83. Ten derde heeft het Hof in dit verband geoordeeld dat dit niet wegneemt dat de informatie die de verkoper moet verstrekken voordat de overeenkomst wordt gesloten, de consument in staat moet stellen om met de nodige voorzichtigheid zijn beslissing te nemen, met volledige kennis van enerzijds de mogelijkheid dat dergelijke gebeurtenissen zich voordoen en anderzijds de gevolgen die deze kunnen hebben. [60] Het staat derhalve aan de nationale rechter om, rekening houdend met alle relevante gegevens rond de sluiting van deze overeenkomst, te beoordelen of de informatie die de verkoper de consument vóór de sluiting van de overeenkomst heeft meegedeeld, deze laatste – als normaal geïnformeerde consument – in staat heeft gesteld om met de nodige voorzichtigheid en met volledige kennis van de consequenties van het sluiten van die overeenkomst zijn beslissing te nemen. In dit verband staat het met name aan de nationale rechter om te beoordelen of vennootschap A aan C het volledige gamma van aangeboden diensten [61] en de duur ervan heeft meegedeeld, zodat C de waarde van deze diensten in hun geheel kon inschatten ten opzichte van de vergoeding die potentieel aan deze vennootschap verschuldigd zou zijn, aangezien het besluit om een overeenkomst met die vennootschap aan te gaan, logischerwijs juist op basis van deze twee elementen zal zijn genomen.

84. Gelet op een en ander moet op de vierde vraag worden geantwoord dat artikel 5 van richtlijn 93/13 aldus moet worden uitgelegd dat het vereiste dat de contractuele bedingen „duidelijk en begrijpelijk" zijn geformuleerd, een onderneming die diensten met betrekking tot het ondersteunen van de ontwikkeling en de loopbaan van sporters aanbiedt, verplicht dat zij een jonge sporter voldoende informatie verstrekt opdat deze een geïnformeerde beslissing kan nemen, die gebaseerd is op nauwkeurige gegevens, zodat het contractuele beding niet alleen formeel en grammaticaal begrijpelijk moet zijn, maar de consument ook in staat moet stellen om, enerzijds, alle mogelijk aanzienlijke gevolgen ervan voor zijn financiële verplichtingen te begrijpen en, anderzijds, de gelijkwaardigheid van deze verplichtingen met de totale waarde van de door die onderneming aangeboden diensten in te schatten.

5. Oneerlijk karakter van het vergoedingsbeding in het licht van artikel 3, lid 1, van richtlijn 93/13 (vijfde vraag)

85. Met zijn vijfde vraag wenst de verwijzende rechter in wezen te vernemen of het litigieuze beding het evenwicht tussen de uit de overeenkomst voortvloeiende rechten en verplichtingen van de partijen ten nadele van de consument aanzienlijk verstoort, in de zin van artikel 3, lid 1, van richtlijn 93/13, gelet op het feit dat in dat beding de waarde van de verrichte dienst niet

[59] Arrest van 12 januari 2023, D.V. (Honorarium van een advocaat – Principe van het uurtarief) (C-395/21, EU:C:2023:14, punt 43; hierna: „arrest D.V.").

[60] Zie naar analogie arrest D.V. (punten 42 en 43 en aldaar aangehaalde rechtspraak).

[61] Zie voetnoot 6 van deze conclusie.

wordt gekoppeld aan de daaraan verbonden kosten voor de consument. Deze vraag strekt er dus toe te beoordelen of het litigieuze beding oneerlijk is, en met name of de berekening van de vergoeding in de overeenkomst in kwestie verenigbaar is met artikel 3, lid 1, van richtlijn 93/13.

86. Om te beginnen lijkt het mij nuttig om vooraf enkele preciseringen aan te brengen met betrekking tot de beoordeling van het eventueel oneerlijke karakter van het litigieuze beding.

87. Ten eerste zij eraan herinnerd dat dit beding kan worden beschouwd als relevant voor zowel „het eigenlijke voorwerp van de overeenkomst" [62] als de „toereikendheid van de prijs en vergoeding" [63], in de zin van artikel 4, lid 2, van richtlijn 93/13. Op grond van deze bepaling valt een dergelijk beding dus binnen de werkingssfeer van deze richtlijn, maar is de beoordeling van het oneerlijke karakter ervan op grond van artikel 3, lid 1, van die richtlijn uitgesloten indien het voldoet aan het transparantievereiste waarin diezelfde richtlijn voorziet. Bijgevolg is de hiernavolgende analyse enkel relevant indien de verwijzende rechter tot de slotsom komt hetzij dat het litigieuze beding niet voldoet aan het transparantievereiste – aangezien de omstandigheid dat een beding niet duidelijk en begrijpelijk is geformuleerd op zich niet volstaat om het als oneerlijk te bestempelen [64] – hetzij dat hij kan beoordelen of het beding oneerlijk is, aangezien artikel 4, lid 2, van richtlijn 93/13 in casu niet van toepassing is omdat deze bepaling op het tijdstip waarop de litigieuze overeenkomst is gesloten nog niet in Lets recht was omgezet [65]. Hoe dan ook is de transparantie van een contractueel beding, zoals vereist door artikel 5 van die richtlijn, een van de wezenlijke elementen waarmee ook rekening moet worden gehouden bij de beoordeling van het oneerlijke karakter ervan. [66]

88. Ten tweede moet worden verduidelijkt dat de bevoegdheid van het Hof op dit gebied betrekking heeft op de uitlegging van de begrippen van richtlijn 93/13 en op de criteria die de nationale rechter kan of moet toepassen wanneer hij een contractueel beding toetst aan de richtlijn, met dien verstande dat het aan die rechter staat om, rekening houdend met die criteria, zich in het licht van de omstandigheden van het betrokken geval uit te spreken over de concrete kwalificatie van een bepaald contractueel beding. Daaruit volgt dat het Hof zich dient te beperken tot het verschaffen van aanwijzingen waarmee de verwijzende rechter geacht wordt rekening te houden. [67]

89. Na deze verduidelijkingen zij er nog op gewezen dat volgens artikel 3, lid 1, van richtlijn 93/13 een beding in een overeenkomst waarover niet afzonderlijk is onderhandeld, als oneerlijk wordt beschouwd indien het, in strijd met de goede trouw, het evenwicht tussen de uit die overeenkomst voortvloeiende rechten en verplichtingen van de partijen ten nadele van de consument aanzienlijk verstoort. Hieruit volgt dat het aan de nationale rechter staat om, gelet op

[62] In die zin dat dit beding „de kern van de prestaties van de overeenkomst [bepaalt] en als dusdanig de overeenkomst [kenmerkt]" [zie arrest Andriciuc (punt 35 en aldaar aangehaalde rechtspraak)].

[63] In die zin dat dat beding betrekking heeft op de „verhouding kwaliteit/prijs van de levering of dienst" (zie negentiende overweging van richtlijn 93/13).

[64] Zie de analyse in het kader van de vierde prejudiciële vraag van het arrest Banco Santander (punt 66 en aldaar aangehaalde rechtspraak). De nationale wettelijke regeling kan echter bepalen dat het gebrek aan transparantie rechtstreeks tot de nietigheid van de bedingen kan leiden, zonder dat het criterium van het oneerlijke karakter van artikel 3, lid 1, van richtlijn 93/13 moet worden toegepast. Zie ook de richtsnoeren van de Commissie (blz. 19).

[65] Zie de analyse in het kader van de derde prejudiciële vraag. Zie ook de richtsnoeren van de Commissie (blz. 24 en voetnoot 163), volgens welke de nationale wetgeving rechtbanken de mogelijkheid mag bieden de gelijkwaardigheid van de prijs zelfs te beoordelen wanneer dergelijke bedingen duidelijk en begrijpelijk zijn.

[66] Zie in die zin arrest van 26 april 2012, Invitel (C-472/10, EU:C:2012:242, punten 27 en 28), en arrest Banco Santander (punt 66). Zo vormt, overeenkomstig punt 1, onder e), van de bijlage bij richtlijn 93/13 en de twintigste overweging ervan, het feit dat de consument niet daadwerkelijk de gelegenheid heeft gehad van een contractueel beding kennis te nemen, een aanwijzing dat het beding oneerlijk is.

[67] Arrest Banco Santander (punt 50 en aldaar aangehaalde rechtspraak).

alle omstandigheden van het geval, eerst te beoordelen of het vereiste van „goede trouw" mogelijk niet is nageleefd en vervolgens of er sprake is van een eventuele „aanzienlijke verstoring van het evenwicht" ten nadele van de consument in de zin van artikel 3, lid 1, van richtlijn 93/13. [68]

90. Aangaande, ten eerste, het vereiste van „goede trouw" staat in de zestiende overweging van deze richtlijn met name te lezen dat „de verkoper aan de eis van goede trouw kan voldoen door op eerlijke en billijke wijze te onderhandelen met de andere partij, waarvan hij de legitieme belangen in aanmerking dient te nemen" en dat „er bij de beoordeling van de goede trouw [door de nationale rechter] in het bijzonder moet worden gelet op de min of meer sterke respectieve onderhandelingsposities van de partijen en op de vraag of de consument op enigerlei wijze ertoe is aangezet zijn instemming met het beding te betuigen en of de goederen of diensten op speciale bestelling van de consument zijn verkocht of geleverd". [69] Het staat dus aan de nationale rechter om na te gaan of de professionele partij door op eerlijke en billijke wijze te onderhandelen met de consument redelijkerwijs ervan kon uitgaan dat de consument een dergelijk beding zou aanvaarden indien daarover afzonderlijk was onderhandeld. [70]

91. Aangaande, ten tweede, het vereiste met betrekking tot de „aanzienlijke verstoring van het evenwicht" tussen de uit een overeenkomst voortvloeiende rechten en verplichtingen van de partijen, waarop de vijfde prejudiciële vraag zich toespitst, heeft het Hof aangegeven dat met name rekening moet worden gehouden met de toepasselijke regels van het nationale recht wanneer partijen op dit punt geen regeling hebben getroffen, om te beoordelen of, en, in voorkomend geval, in welke mate, de overeenkomst de consument in een juridisch minder gunstige positie brengt dan die welke het geldende nationale recht bepaalt. [71] Aan de hand van een dergelijk vergelijkend onderzoek kan de nationale rechter beoordelen of, en, in voorkomend geval, in welke mate, de overeenkomst de consument in een juridisch minder gunstige positie brengt dan die welke het geldende nationale recht bepaalt. [72] Indien er echter geen relevante aanvullende bepalingen in de nationale wetgeving bestaan (zoals het geval kan zijn voor de vaststelling van de beloning in het kader overeenkomsten voor „beloftevolle jonge" sporters), moet bij de beoordeling van de aanzienlijke verstoring van het evenwicht rekening worden gehouden met andere referentiefactoren, zoals eerlijke en billijke marktpraktijken op het gebied van vergoedingen in de betrokken sportsector [73] op de datum van sluiting van de overeenkomst, of moeten de rechten en verplichtingen van de partijen uit hoofde van een bepaalde overeenkomst worden vergeleken, rekening houdend met de aard ervan en met de daarmee verband houdende contractuele bedingen [74]. Evenzo is het relevant om na te gaan in welke juridische situatie de consument verkeert gelet op de middelen waarover hij volgens de nationale regeling beschikt om een einde te maken aan het gebruik van oneerlijke bedingen. [75] Tot slot moet de nationale rechter, overeenkomstig artikel 4, lid 1, van richtlijn 93/13 bij de beoordeling van het oneerlijke karakter van een beding van een overeenkomst alle omstandigheden rond de sluiting van de overeenkomst beoordelen, alsmede alle andere bedingen van de overeenkomst of van een

68 Arrest Banco Santander (punt 63 en aldaar aangehaalde rechtspraak).

69 Zie in die zin arrest Banco Primus (punt 59 en aldaar aangehaalde rechtspraak).

70 Arrest Banco Santander (punt 64 en aldaar aangehaalde rechtspraak).

71 Arrest Banco Santander (punt 65 en aldaar aangehaalde rechtspraak).

72 Zie in die zin arrest Banco Primus (punt 59 en aldaar aangehaalde rechtspraak).

73 Zie naar analogie arrest Banco Santander (punt 65 en aldaar aangehaalde rechtspraak).

74 Zie in die zin arrest Banco Primus (punt 67, eerste streepje). Zie ook de richtsnoeren van de Commissie (blz. 33 en voetnoot 241).

75 Zie arrest van 14 maart 2013, Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164, punt 68).

andere overeenkomst waarvan deze afhankelijk is, op het moment waarop de overeenkomst is gesloten in aanmerking nemen, rekening houdend met de aard van de goederen of de diensten waarop de overeenkomst betrekking heeft. [76]

92. Het is de taak van de verwijzende rechter om, na zijn onderzoek van de feiten van de onderhavige zaak met inaanmerkingneming van het nationale rechtskader, de situatie in het hoofdgeding te beoordelen met inachtneming van de aanwijzingen in de punten 89 tot en met 91 van deze conclusie.

93. Zoals blijkt uit de gegevens van het aan het Hof overgelegde dossier, zal de verwijzende rechter in casu moeten nagaan of de nationale wettelijke regeling betreffende overeenkomsten voor „beloftevolle jonge" sporters geen bepalingen over de vergoeding bevat waarvan de litigieuze overeenkomst afwijkt. Bij gebreke van een dergelijke wettelijke regeling staat het aan die rechter om te verwijzen naar de op het moment van de sluiting van die overeenkomst gangbare eerlijke en billijke handelspraktijken op het gebied van de vergoeding voor de betrokken sportdiensten. Bovendien moet die rechter overeenkomstig artikel 4, lid 1, van richtlijn 93/13 rekening houden met de aard van de diensten waarop die overeenkomst betrekking heeft, en nagaan of het ontbreken van een verband tussen de waarde van de door vennootschap A verrichte dienst en de vergoeding voor die diensten door C, aan het litigieuze beding een oneerlijk karakter kan verlenen.

94. In dit verband komt het mij voor dat de verwijzende rechter bij de beoordeling van een eventuele aanzienlijke verstoring van het evenwicht tussen de rechten en verplichtingen van partijen rekening zal moeten houden met de vraag of de dienstverrichter kan aantonen dat de vergoeding ten belope van 10 % van alle inkomsten die C tijdens de looptijd van de litigieuze overeenkomst heeft gegenereerd, daadwerkelijk verband hield met de door vennootschap A verrichte diensten, en of een dergelijke vergoeding overeenkomt met de marktwaarde in de betrokken sportsector. Een volledige onevenredigheid tussen de verrichte dienst en de betaalde prijs kan mijns inziens niet worden aanvaard, ook al zou dat door de nationale wettelijke regeling worden toegestaan of niet uitdrukkelijk worden verboden. [77]

95. Het lijkt mij evenwel van belang dat die rechter op dit punt rekening houdt met de volgende elementen, die erop duiden dat er geen sprake is van een „aanzienlijke verstoring van het evenwicht": i) het feit dat een dergelijke vergoeding slechts verschuldigd wordt indien deze inkomsten ten minste 1 500 EUR per maand bedragen, ii) het feit dat C volgens de litigieuze overeenkomst had kunnen besluiten die overeenkomst eenzijdig op te zeggen zonder compensatie te betalen, met name indien hij zou besluiten zijn beroepsloopbaan niet voort te zetten [78], en iii) het feit dat de door vennootschap A verrichte diensten niet de garantie boden dat C het verwachte resultaat zou behalen, dat wil zeggen beroepsspeler worden, hetgeen betekent dat de overeenkomst naar haar aard een aanzienlijke risicofactor voor deze vennootschap met zich bracht. [79] Wat dit aspect betreft, zal de verwijzende rechter mijns inziens rekening moeten houden met de omstandigheid dat de door C ontvangen vergoeding niet alleen zal dienen ter financiering van de

[76] Arrest Banco Primus (punt 61 en aldaar aangehaalde rechtspraak).

[77] Zie naar analogie arrest van 16 juli 2020, Caixabank en Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 en C-259/19, EU:C:2020:578, punt 79), dat betrekking had op een contractueel beding dat alle hypothecaire vestigings- en doorhalingskosten ten laste van de kredietnemer legde en waarin het Hof heeft geoordeeld dat de op hem afgewentelde lasten moesten overeenkomen met daadwerkelijk verrichte diensten, en arrest van 16 maart 2023, Caixabank (Openingskosten van een lening) (C-565/21, EU:C:2023:212, punt 59), dat betrekking had op een openingskostenbeding dat, om te worden beschouwd als een beding dat de rechtspositie van de consument als geregeld in het nationale recht niet ongunstig kon beïnvloeden, voor die kosten slechts een bedrag ten laste van de consument kon brengen dat evenredig was aan het bedrag van de lening.

[78] Deze vaststelling, die uitsluitend berust op de door vennootschap A ter terechtzitting verstrekte gegevens, zal door de verwijzende rechter moeten worden geverifieerd.

[79] Zie naar analogie arrest van 16 maart 2010, Olympique Lyonnais (C-325/08, EU:C:2010:143, punt 42).

door vennootschap A aan C aangeboden diensten, maar ook van die welke zijn aangeboden aan alle andere jonge beloften die soortgelijke overeenkomsten met die vennootschap hebben gesloten (met name de jonge sporters die geen beroepssporters zijn geworden), en dit mogelijkerwijs gedurende meerdere jaren. Daarom moet het stelsel in zijn geheel worden beoordeeld.

96. Ten slotte moet de verwijzende rechter niettemin ook rekening houden met elementen die voor het bestaan van een verstoring van het evenwicht pleiten, en met name met het feit dat de litigieuze overeenkomst geen beding lijkt te bevatten dat voorziet in de mogelijkheid voor partijen om afspraken te maken om de verplichtingen van de jonge sporter te beperken of de duur van die overeenkomst te wijzigen, bijvoorbeeld wanneer de jonge sporter meerderjarig wordt of afhankelijk van de omvang en de duur van de ontvangen diensten, aangezien een dergelijk beding normaliter noodzakelijk is om rekening te houden met het belang van de jonge sporter.

97. Gelet op een en ander moet op de vijfde vraag worden geantwoord dat artikel 3, lid 1, van richtlijn 93/13 aldus moet worden uitgelegd dat bij de beoordeling van het eventueel oneerlijke karakter van een beding in een dienstenovereenkomst inzake het ondersteunen van de ontwikkeling en de loopbaan van sporters waarin is bepaald dat de jonge sportbeoefenaar die als consument handelt, zich voor het verrichten van deze diensten ertoe verbindt een vergoeding te betalen van 10 % van de inkomsten die hij, indien hij beroepsspeler wordt, de komende 15 jaar zal ontvangen, rekening moet worden gehouden i) met de mogelijke niet-naleving van het vereiste van „goede trouw" en het bestaan van een eventuele „aanzienlijke verstoring van het evenwicht" ten nadele van de consument, waarbij, bij gebreke van een akkoord tussen de partijen, met name het bestaan van toepasselijke regels in het nationale recht in aanmerking moet worden genomen, zodat kan worden beoordeeld of, en, in voorkomend geval, in welke mate, deze overeenkomst de consument in een minder gunstige rechtspositie plaatst dan die waarin het geldende nationale recht voorziet, en ii), bij gebreke van dergelijke regels, met de marktpraktijken op het gebied van vergoedingen in de betrokken sportsector op het moment van sluiting van de overeenkomst, mits deze praktijken eerlijk en billijk zijn, alsmede met de aard van de goederen of de diensten waarop de overeenkomst betrekking heeft, en met alle omstandigheden rond de sluiting van de overeenkomst, alsmede met alle andere bedingen van de overeenkomst of van een andere overeenkomst waarvan deze afhankelijk is, op het moment waarop de overeenkomst is gesloten, en met name met de vraag of de bedongen vergoeding overeenkomt met de marktwaarde in de betrokken sportsector, waarbij bijzondere aandacht moet worden geschonken aan het risico dat voor de verkoper voortvloeit uit het feit dat hij geen garantie heeft dat hij een vergoeding ontvangt indien de jonge sporter geen beroepsspeler wordt.

6. Niet-dwingend karakter van oneerlijke bedingen in de zin van artikel 6, lid 1, van richtlijn 93/13 (zesde vraag)

98. Met zijn zesde vraag wenst de verwijzende rechter in wezen te vernemen of, wanneer wordt vastgesteld dat een contractueel beding oneerlijk is in de zin van artikel 3, lid 1, van richtlijn 93/13, artikel 6, lid 1, van deze richtlijn er dan aan in de weg staat dat de nationale rechter het door de consument verschuldigde bedrag kan verlagen tot het bedrag van de kosten die de professionele dienstverlener in het kader van de uitvoering van de overeenkomst daadwerkelijk heeft gemaakt.

99. Hieruit volgt dat de zesde vraag betrekking heeft op de eventuele mogelijkheid voor de verwijzende rechter om een beding te herzien of te wijzigen indien hij dat beding als oneerlijk beschouwt.

100. Dienaangaande zij eraan herinnerd dat artikel 6, lid 1, van richtlijn 93/13 bepaalt dat oneerlijke bedingen in overeenkomsten tussen een verkoper en een consument onder de in het betrokken nationale recht geldende voorwaarden de consument niet binden. Dit artikel bepaalt eveneens dat de lidstaten er zorg voor dienen te dragen dat de overeenkomst voor de partijen bindend blijft indien de overeenkomst zonder de oneerlijke bedingen kan voortbestaan.

101. Zoals het Hof herhaaldelijk heeft benadrukt, gaat het om een dwingende bepaling die tot doel heeft het in de overeenkomst vastgelegde formele evenwicht tussen de rechten en de verplichtingen van de contractpartijen te vervangen door een reëel evenwicht dat de gelijkheid tussen deze partijen herstelt.[80] Gelet bovendien op de aard en het gewicht van het openbare belang waarop de door richtlijn 93/13 aan de consument verzekerde bescherming berust, moet artikel 6 ervan worden beschouwd als een norm die gelijkwaardig is aan de nationale regels die in de interne rechtsorde als regels van openbare orde gelden.[81]

102. Zo heeft het Hof reeds voor recht verklaard dat artikel 6, lid 1, van die richtlijn aldus moet worden uitgelegd dat een oneerlijk contractueel beding in beginsel geacht moet worden nooit te hebben bestaan, zodat het geen gevolgen heeft ten aanzien van de consument.[82] Derhalve moet de vaststelling in rechte dat een dergelijk beding oneerlijk is in beginsel tot gevolg hebben dat de situatie waarin de consument rechtens en feitelijk zonder dat beding zou hebben verkeerd, wordt hersteld.[83]

103. In dit verband volgt hier in de eerste plaats uit dat de verplichting voor de nationale rechter om een oneerlijk contractueel beding tot betaling van bedragen die onverschuldigd blijken, buiten toepassing te laten, in beginsel tot een terugbetalingsplicht leidt die overeenkomt met deze bedragen. Het ontbreken van een dergelijke terugbetalingsplicht zou immers de afschrikkende werking in gevaar kunnen brengen die artikel 6, lid 1, van richtlijn 93/13, gelezen in samenhang met artikel 7, lid 1, ervan, heeft willen hechten aan de vaststelling dat de bedingen in de tussen een consument en een verkoper gesloten overeenkomst oneerlijk zijn.[84] A fortiori kan een consument die, zoals in casu, geen betalingen heeft verricht die onverschuldigd blijken vanwege het feit dat het beding dat deze oplegt oneerlijk is, niet worden gehouden de uit hoofde van dat beding verschuldigde bedragen, of ook maar een deel daarvan, te betalen, aangezien genoemd beding geacht moet worden nooit te hebben bestaan.[85] Indien zulks niet het geval zou zijn, zou het beding in kwestie gedeeltelijk dwingend blijven en zou de verkoper uit het gebruik ervan een zeker voordeel behalen.

[80] Arrest Banco Primus (punt 41 en aldaar aangehaalde rechtspraak).

[81] Zie arrest Gutiérrez Naranjo e.a. (punt 54 en aldaar aangehaalde rechtspraak).

[82] Hoewel de lidstaten door middel van hun nationale recht de uitvoeringsbepalingen dienen vast te leggen in het kader waarvan kan worden vastgesteld dat een in een overeenkomst opgenomen beding oneerlijk is en waarin de concrete juridische gevolgen van deze vaststelling vorm krijgen, neemt dit dus niet weg dat op basis van een dergelijke vaststelling de situatie waarin de consument zich rechtens en feitelijk zonder dat oneerlijke beding zou hebben bevonden, moet kunnen worden hersteld, met name door een recht in het leven te roepen op terugbetaling van de voordelen die de verkoper op grond van dat oneerlijke beding ten nadele van de consument onverschuldigd heeft verkregen [zie arresten van 25 april 2024, Caixabank (Verjaringstermijn) (C-484/21, EU:C:2024:360, punten 15-20 en aldaar aangehaalde rechtspraak; hierna: „arrest Verjaringstermijn") en Banco Santander (Aanvang van de verjaringstermijn) (C-561/21, EU:C:2024:362, punten 18-23 en aldaar aangehaalde rechtspraak)].

[83] Zie arrest Verjaringstermijn (punt 15 en aldaar aangehaalde rechtspraak).

[84] Zie arrest Verjaringstermijn (punten 16 en 17 en aldaar aangehaalde rechtspraak).

[85] Zie naar analogie arrest van 21 maart 2024, Profi Credit Bulgaria (Nevendiensten bij een kredietovereenkomst) (C-714/22, EU:C:2024:263, punt 88), waarin het Hof voor recht heeft verklaard dat artikel 6, lid 1, en artikel 7, lid 1, van richtlijn 93/13, gelezen in het licht van het doeltreffendheidsbeginsel, aldus moeten worden uitgelegd dat zij zich verzetten tegen een nationale regeling op grond waarvan een consument kan worden verplicht een deel van de proceskosten te dragen wanneer, na de nietigverklaring van een contractueel beding wegens het oneerlijke karakter ervan, de vordering van de consument tot terugbetaling van de krachtens dat beding onverschuldigd betaalde bedragen slechts gedeeltelijk wordt toegewezen omdat het in de praktijk onmogelijk of uiterst moeilijk is om de omvang te bepalen van het recht van die consument op terugbetaling van die bedragen.

104. Aangaande, in de tweede plaats, de mogelijkheid om een oneerlijk beding te wijzigen of te herzien, heeft het Hof geoordeeld dat de nationale rechter niet de bevoegdheid heeft om de inhoud van de oneerlijke bedingen te wijzigen of te herzien, omdat dit er anders toe kan bijdragen dat de afschrikkende werking die voor verkopers daarin besloten ligt dat dergelijke oneerlijke bedingen zonder meer buiten toepassing worden gelaten ten aanzien van de consument, teniet wordt gedaan. [86] Het Hof heeft immers uitdrukkelijk geoordeeld dat artikel 6, lid 1, van de richtlijn niet aldus kan worden uitgelegd dat de nationale rechter, wanneer hij vaststelt dat een boetebeding in een overeenkomst tussen een verkoper en een consument oneerlijk is, de hoogte van de aan de consument in rekening gebrachte boete mag verlagen in plaats van voor de consument het betrokken beding geheel buiten toepassing te laten. In dit verband heeft het Hof geoordeeld dat, gelet op het doel en de algemene opzet van deze richtlijn, indien de nationale rechter ervoor zou mogen kiezen de inhoud van oneerlijke bedingen in dergelijke overeenkomsten te herzien, een dergelijke mogelijkheid afbreuk zou kunnen doen aan de langetermijndoelstelling van artikel 7 van deze richtlijn, omdat zij de afschrikkende werking die voor verkopers uitgaat van een loutere niet-toepassing van dergelijke oneerlijke bedingen ten aanzien van de consument verzwakt, aangezien deze verkopers in de verleiding zouden blijven om die bedingen te gebruiken in de wetenschap dat ook al zouden deze ongeldig worden verklaard, de overeenkomst niettemin voor zover noodzakelijk door de nationale rechter zou kunnen worden aangevuld en het belang van die verkopers dus gediend zou zijn. [87]

105. Bijgevolg ben ik van mening dat, indien een nationale rechter zou vaststellen dat het betrokken beding oneerlijk is, de hem geboden mogelijkheid om dat contractuele beding te herzien of te wijzigen niet in overeenstemming zou zijn met artikel 6, lid 1, van richtlijn 93/13. De enige mogelijkheid waarover die rechter beschikt, bestaat erin het oneerlijke beding nietig te verklaren en vervolgens na te gaan of de overeenkomst op grond van de nationale rechtsregels vanuit juridisch oogpunt kan worden gehandhaafd zonder dat oneerlijke beding, hetgeen op basis van een objectieve benadering moet worden nagegaan. [88]

106. Gelet op het voorgaande geef ik in overweging op de zesde vraag te antwoorden dat artikel 6, lid 1, van richtlijn 93/13 aldus moet worden uitgelegd dat een oneerlijk contractueel beding in beginsel geacht moet worden nooit te hebben bestaan, zodat het geen gevolgen kan hebben ten aanzien van de consument, die zou moeten worden hersteld in de situatie waarin hij zich zonder dat beding rechtens en feitelijk zou hebben bevonden, zonder dat de nationale rechter hem kan verplichten tot betaling van enig bedrag als vergoeding waarin dat oneerlijk verklaarde beding voorziet, ongeacht of dit bedrag al dan niet wordt teruggebracht tot dat van de kosten die de dienstverlenende onderneming in het kader van de uitvoering van de overeenkomst daadwerkelijk heeft gemaakt.

[86] Zie arrest Gutiérrez Naranjo e.a. (punt 60 en aldaar aangehaalde rechtspraak). Het dwingende karakter van artikel 6, lid 1, van richtlijn 93/13 impliceert dat de consument in beginsel geen afstand kan doen van de door deze richtlijn geboden bescherming, niet door middel van een overeenkomst en niet door middel van een eenzijdige verklaring [zie de richtsnoeren van de Commissie (blz. 38)].

[87] Arresten van 30 mei 2013, Asbeek Brusse en De Man Garabito (C-488/11, EU:C:2013:341, punten 58 en 59 en aldaar aangehaalde rechtspraak), en 26 maart 2019, Abanca Corporación Bancaria en Bankia (C-70/17 en C-179/17, EU:C:2019:250, punten 53 en 54 en aldaar aangehaalde rechtspraak). In dezelfde lijn heeft het Hof geoordeeld dat artikel 6, lid 1, van richtlijn 93/13 zich verzet tegen nationale rechtspraak volgens welke de terugbetalingsplicht die voortvloeit uit het in rechte vastgestelde oneerlijke karakter, in de zin van artikel 3, lid 1, van die richtlijn, van een beding in een overeenkomst tussen een consument en een verkoper, in de tijd wordt beperkt tot enkel de bedragen die na de uitspraak van de beslissing waarbij in rechte het oneerlijke karakter ervan is vastgesteld, met toepassing van dat beding onverschuldigd zijn betaald (zie arrest Gutiérrez Naranjo e.a., punt 75).

[88] Zie in die zin arrest van 3 oktober 2019, Dziubak (C-260/18, EU:C:2019:819, punt 39 en aldaar aangehaalde rechtspraak).

7. Draagwijdte van de artikelen 8 en 8 bis van richtlijn 93/13 (zevende en achtste vraag)

107. Met zijn zevende en achtste vraag, die ik samen wil onderzoeken, wenst de verwijzende rechter in wezen te vernemen, in het geval dat artikel 4, lid 2, van richtlijn 93/13 van toepassing is, ten eerste, of de nationale rechter, wanneer hij vaststelt dat het bedrag van de vergoeding kennelijk niet in verhouding staat tot de door de dienstverlener geleverde bijdrage, uitsluitend op basis van het nationale recht kan verklaren dat dit beding oneerlijk is (*zevende vraag*), en, zo ja, of deze rechter dan, wanneer het een overeenkomst betreft die is gesloten vóór de inwerkingtreding van artikel 8 bis van deze richtlijn, uitsluitend rekening dient te houden met informatie betreffende de door de lidstaat overeenkomstig artikel 8 van deze richtlijn aangenomen bepalingen waarvan deze lidstaat krachtens artikel 8 bis van die richtlijn de Commissie op de hoogte heeft gesteld, wanneer die lidstaat heeft aangegeven dat zijn wetgeving niet verder gaat dan de in de richtlijn vastgestelde minimumnormen (*achtste vraag*).

108. Deze twee vragen, die nauw met elkaar verband houden, zijn gesteld voor het geval dat artikel 4, lid 2, van richtlijn 93/13 een nationale rechter belet om te beoordelen of een beding als dat in het hoofdgeding eventueel oneerlijk is. Gelet op het op de derde vraag voorgestelde antwoord, namelijk dat die rechter, indien artikel 4, lid 2, van die richtlijn op het tijdstip waarop de overeenkomst is gesloten niet in nationaal recht was omgezet, moet kunnen beoordelen of een beding oneerlijk is, hoeft deze vraag mijns inziens niet te worden beantwoord.

109. Hoe dan ook en volledigheidshalve herinner ik er met betrekking tot de zevende vraag ten eerste aan, zoals in punt 67 van deze conclusie is aangegeven, dat richtlijn 93/13 in een minimumharmonisatie voorziet en dat de lidstaten derhalve overeenkomstig artikel 8 van deze richtlijn een hoger beschermingsniveau kunnen bieden dan dat waarin die richtlijn voorziet, voor zover dit verenigbaar is met de doelstellingen ervan. Met andere woorden, de lidstaten kunnen zich op artikel 8 van richtlijn 93/13 baseren om bepalingen vast te stellen die de mogelijke soorten contractuele bedingen waarvan het oneerlijke karakter kan worden beoordeeld, uitbreiden door deze bepalingen toe te passen andere contractuele bedingen, zoals met name die betreffende het eigenlijke voorwerp van de overeenkomst of de gelijkwaardigheid van de verhouding tussen kwaliteit en prijs, ook al zijn die bedingen duidelijk en begrijpelijk geformuleerd.[89]

110. Wat, ten tweede, de achtste vraag betreft, zij eraan herinnerd dat artikel 8 bis van richtlijn 93/13 de lidstaten die overeenkomstig artikel 8 van deze richtlijn bepalingen vaststellen, de verplichting oplegt om de Commissie op de hoogte te stellen van de vaststelling van deze bepalingen en van alle latere wijzigingen, met name wanneer die bepalingen i) de beoordeling van het oneerlijke karakter uitbreiden tot bedingen waarover op individuele basis is onderhandeld of tot de toereikendheid van de prijs of de vergoeding, of ii) lijsten bevatten met bedingen die als oneerlijk worden beschouwd. Volgens de informatie waarover de Commissie beschikt, heeft de Republiek Letland geen mededeling uit hoofde van artikel 8 bis gedaan betreffende maatregelen die verder gaan dan de in richtlijn 93/13 vastgestelde minimumnormen. Dit doet echter niet af aan de mogelijkheid om nationale wettelijke bepalingen toe te passen die de bescherming van de consument beogen te verbeteren, aangezien artikel 8 bis van deze richtlijn geen rechtsgevolgen verbindt aan het feit dat een lidstaat van zijn wetgeving geen kennis heeft gegeven. Met andere woorden, het feit dat van een dergelijke nationale maatregel geen kennis is gegeven, betekent niet dat deze in de betrokken lidstaat niet kan worden toegepast. Die richtlijn maakt van de krachtens artikel 8 bis ervan vereiste kennisgeving van de vastgestelde bepalingen

[89] Zie in die zin arrest Caja de Ahorros (punt 44) en punten 71-74 van deze conclusie.

namelijk geen noodzakelijke voorwaarde voor de geldigheid en de bindende werking van deze bepalingen. Bijgevolg kan het verzuim van een lidstaat om kennisgeving te doen niet als argument worden aangevoerd om te stellen dat de wetgeving van de betrokken lidstaat niet in werking is getreden of niet bindend is.

8. Toepassing van artikel 17, lid 1, en artikel 24, lid 2, van het Handvest (negende en tiende vraag)

111. Met zijn negende vraag wenst de verwijzende rechter, voor het geval dat de eerste of de tweede vraag bevestigend wordt beantwoord, in wezen te vernemen welke invloed artikel 17, lid 1, en artikel 24, lid 2, van het Handvest op het onderhavige geval hebben, gelet op het feit dat, ten eerste, de litigieuze overeenkomst C voor 15 jaar verbond en aanzienlijke financiële gevolgen kon hebben, en, ten tweede, C op het moment van sluiting van die overeenkomst minderjarig was. De tiende vraag betreft in wezen dezelfde aspecten als de negende vraag, en is subsidiair gesteld, namelijk voor het geval dat de eerste of de tweede vraag ontkennend wordt beantwoord. Gelet op het antwoord dat ik voorstel te geven op de eerste vraag lijkt het niet nodig de tiende vraag te beantwoorden.

112. Hieruit volgt dat de verwijzende rechter met deze twee vragen wenst te vernemen of een overeenkomst als die in het hoofdgeding, die is gesloten tussen een verkoper en een consument die op het tijdstip van sluiting ervan minderjarig was, gelet op de duur en de hoogte van de vergoeding die erin zijn vastgesteld, in strijd is met de „belangen" van het kind in de zin van artikel 24, lid 2, van het Handvest en met het in artikel 17 van het Handvest neergelegde recht op eigendom, en of deze omstandigheid, in het kader van richtlijn 93/13, van invloed kan zijn op de beoordeling van het oneerlijke karakter van een beding.

113. Om te beginnen lijkt het mij nuttig eraan te herinneren dat indien het Hof, zoals ik in mijn antwoord op de eerste vraag voorstel, oordeelt dat richtlijn 93/13 van toepassing is op het hoofdgeding, dat ook voor het Handvest geldt. De bepalingen van het Handvest zijn immers met name van toepassing wanneer lidstaten het Unierecht ten uitvoer brengen in de zin van artikel 51, lid 1, van het Handvest. Bijgevolg moeten de in dit Handvest neergelegde grondrechten, waaronder die van de artikelen 17 (eigendomsrecht) en 24 (rechten van het kind), worden geëerbiedigd.

114. Wat ten eerste het eigendomsrecht betreft, heeft het Hof, voor zover ik weet, tot op heden niet geoordeeld dat artikel 17, lid 1, van het Handvest, dat het eigendomsrecht in algemene bewoordingen regelt, enige specifieke strekking heeft wat de toepassing van richtlijn 93/13 betreft. Dat lijkt me volstrekt logisch en coherent.

115. Aangaande, ten tweede, de rechten van het kind, bepaalt artikel 24, lid 2, van het Handvest dat „[b]ij alle handelingen in verband met kinderen, ongeacht of deze worden verricht door overheidsinstanties of particuliere instellingen, [...] de belangen van het kind, een essentiële overweging [vormen]". Hoewel het Hof deze bepaling bij mijn weten nooit heeft uitgelegd in het kader van de uitlegging van richtlijn 93/13, is zij ruim geformuleerd en zou zij mijns inziens moeten kunnen worden toegepast op handelingen, zoals de litigieuze overeenkomst, die mogelijk ingrijpende gevolgen hebben voor de betrokken minderjarige.[90] Deze vaststelling wordt bevestigd door artikel 3, lid 1, van het Internationale Verdrag inzake de rechten van het kind[91], waarnaar de

[90] Zie in die zin en naar analogie arrest van 11 maart 2021, Belgische Staat (Terugkeer van de ouder van een minderjarige) (C-112/20, EU:C:2021:197, punt 36).

[91] Aangenomen op 20 november 1989 door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties.

toelichtingen bij artikel 24 van het Handvest uitdrukkelijk verwijzen. Volgens dat artikel 3, lid 1, moet bij alle maatregelen betreffende kinderen rekening worden gehouden met de belangen van het kind. Bijgevolg heeft die bepaling in het algemeen betrekking op alle beslissingen en alle handelingen die kinderen direct of indirect raken [92], zoals het Comité voor de Rechten van het Kind van de Verenigde Naties heeft opgemerkt [93]. De uitdrukking „belangen van het kind" verwijst immers tegelijkertijd naar een inhoudelijk recht, een uitleggingsbeginsel en een procedureregel. [94]

116. Aangezien deze uitdrukking verwijst naar „een uitleggingsbeginsel", ben ik van mening dat deze bepaling relevant kan zijn voor de uitlegging en toepassing van richtlijn 93/13 wanneer de betrokken consument, zoals in casu, op het moment van sluiting van de litigieuze overeenkomst in kwestie minderjarig was.

117. Vastgesteld moet worden dat richtlijn 93/13 niet verwijst naar de leeftijd van de consumenten, laat staan naar hun minderjarigheid. Artikel 5, lid 3, van de richtlijn oneerlijke handelspraktijken bevat niettemin een specifieke bepaling inzake handelspraktijken die gericht zijn op „een duidelijk herkenbare groep consumenten die [...] bijzonder vatbaar zijn". Een van de factoren die deze vatbaarheid bepalen, is de leeftijd van de consument. Laatstgenoemde richtlijn bepaalt bijgevolg dat wanneer een handelspraktijk gericht is op een dergelijke groep, die handelspraktijk moet worden beoordeeld „vanuit het gezichtspunt van een gemiddeld lid van die groep". [95]

118. Indien richtlijn 93/13 moet worden uitgelegd in het licht van artikel 24, lid 2, van het Handvest, moet derhalve bij de beoordeling of het betrokken beding mogelijk oneerlijk is vanuit het gezichtspunt van de „gemiddelde – dit wil zeggen redelijk geïnformeerde, omzichtige en oplettende – consument", mutatis mutandis rekening worden gehouden met de omstandigheid dat de consument minderjarig en dus bijzonder kwetsbaar was. Zoals in punt 58 van deze conclusie in herinnering is gebracht, moeten overeenkomstig artikel 4, lid 1, van richtlijn 93/13 voor de beoordeling van het oneerlijke karakter van een contractueel beding, rekening houdend met de aard van de diensten waarop de overeenkomst betrekking heeft, namelijk „alle omstandigheden rond de sluiting van de overeenkomst" in aanmerking worden genomen, waaronder in voorkomend geval de minderjarigheid van de consument.

119. Ofschoon de minderjarigheid van de consument in casu een omstandigheid kan vormen waarmee rekening moet worden gehouden, moet er echter ook rekening mee worden gehouden dat de minderjarige op het moment van sluiting van de litigieuze overeenkomst werd vertegenwoordigd door zijn ouders en dat deze overeenkomst nauwelijks één jaar vóór de meerderjarigheid van C is gesloten.

120. Gelet op het voorgaande geef ik het Hof in overweging om op de negende vraag te antwoorden dat artikel 3, lid 1, en artikel 4, lid 1, van richtlijn 93/13, gelezen in het licht van artikel 24, lid 2, van het Handvest, aldus moeten worden uitgelegd dat in het kader van de beoordeling van het oneerlijke karakter van een beding rekening moet worden gehouden met de

[92] Zie in die zin en naar analogie arrest van 11 maart 2021, Belgische Staat (Terugkeer van de ouder van een minderjarige) (C-112/20, EU:C:2021:197, punten 37 en 38).

[93] Zie dienaangaande General Comment nr. 14 (2013) van het Comité voor de Rechten van het Kind over het recht van het kind om zijn belangen de eerste overweging te laten vormen (artikel 3, lid 1), CRC/C/GC/14, punt 19.

[94] Arrest van 11 juni 2024, Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (Vrouwen die zich vereenzelvigen met de waarde van gendergelijkheid) (C-646/21, EU:C:2024:487, punt 73), waarin wordt verwezen naar General Comment nr. 14 (2013) van het Comité voor de Rechten van het Kind over het recht van het kind dat zijn belangen de eerste overweging vormen (artikel 3, lid 1), CRC/C/GC/14, punt 6.

[95] Zie de overwegingen 18 en 19 van de richtlijn oneerlijke handelspraktijken.

omstandigheid dat de betrokken consument, die op het moment van sluiting van de overeenkomst minderjarig was, tot een bijzonder kwetsbare groep behoort, maar ook met andere omstandigheden op het moment waarop die overeenkomst werd gesloten, zoals het feit dat die minderjarige door zijn ouders werd vertegenwoordigd en de mate van maturiteit van de minderjarige.

V. Conclusie

121. Gelet op een en ander geef ik het Hof in overweging de prejudiciële vragen van de Augstākā tiesa (Senāts) te beantwoorden als volgt:

„1) Artikel 1, leden 1 en 2, van richtlijn 93/13/EEG van de Raad van 5 april 1993 betreffende oneerlijke bedingen in consumentenovereenkomsten, zoals gewijzigd bij richtlijn 2011/83/EU van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2011,

moet aldus worden uitgelegd dat

een dienstenovereenkomst die ziet op het ondersteunen van de ontwikkeling en de loopbaan van sporters en die wordt gesloten tussen een handelaar die zich bezighoudt met de ontwikkeling en training van sporters, en een minderjarige die wordt vertegenwoordigd door zijn ouders en die bij de sluiting van die overeenkomst de betrokken sport niet beroepshalve beoefende, in beginsel binnen de werkingssfeer van deze richtlijn valt, mits is voldaan aan de andere in die richtlijn gestelde toepassingsvoorwaarden.

2) Artikel 4, lid 2, van richtlijn 93/13, zoals gewijzigd bij richtlijn 2011/83,

moet aldus worden uitgelegd dat

indien deze bepaling op het moment waarop de genoemde overeenkomst is gesloten niet in intern recht was omgezet, een nationale rechter hoe dan ook moet kunnen beoordelen of een contractueel beding oneerlijk is in de zin van artikel 3 van die richtlijn, ongeacht of dit beding betrekking heeft op het eigenlijke voorwerp van de overeenkomst dan wel op de gelijkwaardigheid van enerzijds de prijs of vergoeding en anderzijds de als tegenprestatie te leveren goederen of te verrichten diensten, zelfs indien de verkoper dat beding van tevoren duidelijk en begrijpelijk heeft geformuleerd.

3) Artikel 5 van richtlijn 93/13, zoals gewijzigd bij richtlijn 2011/83,

moet aldus worden uitgelegd dat

het vereiste dat contractuele bedingen ‚duidelijk en begrijpelijk' zijn geformuleerd, een onderneming die diensten met betrekking tot het ondersteunen van de ontwikkeling en de loopbaan van sporters aanbiedt, verplicht dat zij een jonge sporter voldoende informatie verstrekt opdat deze een geïnformeerde beslissing kan nemen, die gebaseerd is op nauwkeurige gegevens, zodat het contractuele beding niet alleen formeel en grammaticaal begrijpelijk moet zijn, maar de consument ook in staat moet stellen om, enerzijds, alle mogelijk aanzienlijke gevolgen ervan voor zijn financiële verplichtingen te begrijpen en, anderzijds, de gelijkwaardigheid van deze verplichtingen met de totale waarde van de door die onderneming aangeboden diensten in te schatten.

4) Artikel 3, lid 1, van richtlijn 93/13, zoals gewijzigd bij richtlijn 2011/83,

moet aldus worden uitgelegd dat

bij de beoordeling van het eventueel oneerlijke karakter van een beding in een dienstenovereenkomst inzake het ondersteunen van de ontwikkeling en de loopbaan van sporters waarin is bepaald dat de jonge sportbeoefenaar die als consument handelt, zich voor het verrichten van deze diensten ertoe verbindt een vergoeding te betalen van 10 % van de inkomsten die hij, indien hij beroepsspeler wordt, de volgende 15 jaar zal ontvangen, rekening moet worden gehouden i) met de mogelijke niet-naleving van het vereiste van ‚goede trouw' en het bestaan van een eventuele ‚aanzienlijke verstoring van het evenwicht' ten nadele van de consument, waarbij, bij gebreke van een akkoord tussen de partijen, met name het bestaan van toepasselijke regels in het nationale recht in aanmerking moet worden genomen, zodat kan worden beoordeeld of, en, in voorkomend geval, in welke mate deze overeenkomst de consument in een minder gunstige rechtspositie plaatst dan die waarin het geldende nationale recht voorziet, en ii), bij gebreke van dergelijke regels, met de marktpraktijken op het gebied van vergoedingen in de betrokken sportsector op het moment van sluiting van de overeenkomst, mits deze praktijken eerlijk en billijk zijn, alsmede met de aard van de goederen of de diensten waarop de overeenkomst betrekking heeft, en met alle omstandigheden rond de sluiting van de overeenkomst, alsmede met alle andere bedingen van de overeenkomst of van een andere overeenkomst waarvan deze afhankelijk is, op het moment waarop de overeenkomst is gesloten, en met name met de vraag of de bedongen vergoeding overeenkomt met de marktwaarde in de betrokken sportsector, waarbij bijzondere aandacht moet worden geschonken aan het risico dat voor de verkoper voortvloeit uit het feit dat hij geen garantie heeft dat hij een vergoeding ontvangt indien de jonge sporter geen beroepsspeler wordt.

5) Artikel 6, lid 1, van richtlijn 93/13, zoals gewijzigd bij richtlijn 2011/83,

moet aldus worden uitgelegd dat

een oneerlijk contractueel beding in beginsel geacht moet worden nooit te hebben bestaan, zodat het geen gevolgen kan hebben ten aanzien van de consument, die zou moeten worden hersteld in de situatie waarin hij zich zonder dat beding rechtens en feitelijk zou hebben bevonden, zonder dat de nationale rechter hem kan verplichten tot betaling van enig bedrag als vergoeding waarin het oneerlijk verklaarde beding voorziet, ongeacht of dit bedrag al dan niet wordt teruggebracht tot dat van de kosten die de dienstverlenende onderneming in het kader van de uitvoering van de overeenkomst daadwerkelijk heeft gemaakt.

6) Artikel 3, lid 1, en artikel 4, lid 1, van richtlijn 93/13, zoals gewijzigd bij richtlijn 2011/83, gelezen in het licht van artikel 24, lid 2, van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie,

moeten aldus worden uitgelegd dat

in het kader van de beoordeling van het oneerlijke karakter van een beding rekening moet worden gehouden met het feit dat de betrokken consument, als minderjarige, tot een bijzonder kwetsbare groep behoort, maar ook met andere omstandigheden op het moment waarop die overeenkomst werd gesloten, zoals het feit dat die minderjarige door zijn ouders werd vertegenwoordigd en de mate van maturiteit van de minderjarige."